

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

XIII. ÉVFOLYAM.

7-8. SZÁM.

1904.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESITŐJE.

SZERKESZTI:

MERZA GYULA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TARTALOM: A napsugárzás káros következményei. — T a n á c s József: Turista naplóból — A rézbányai hármás körút átvétele — (1 képpel). — Tarcsafalvi Pálfiy Aladár: A timborá (Szilágyi Béla 4 eredeti rajzával). — Czárán Gyula: A székelyói vízesés, mint kiránduló központ (2 képpel). — Barabás Endre: Egy harisnyás székely szobrász (1 képpel). — Külö n f é l é k: József Ágost kir. herceg családi öröme. — Népkönyvtárak az E. K. E. útján. — Az E. K. E. kirándulásai. I. A székelyói vízesésnél. II. A révi új cseppkőbarlangnál. — K ö n y v e s h á z: A magyarországi Kárpát-Egyesület évkönyve. — A Mezőek-Egyesület évkönyve. — Etéd község története. — Egyesületi élet: Az E.K.E. választmányi ülése.

ELŐFIZETÉSI ÁRA 10 KOR.

AZ E. K. E. RENDÉS TAGJAI TAGDIJUK FEJÉBEN INGYEN KAPJÁK.

MEGJELENIK IDŐKÖZÖNKÉNT.

KOLOZSVÁR,

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

1904

Az E. K. E. új tagjai 1904. jul. 1-től aug. 31-ig.

Rendések:
évi 6 koronával.

Új tag	Ajánló
Dr. Boros György unit. theol. tanár.....	Saját.
Derekas Gábor főjegyző.....	Saját.
Frankenberg József hivatalnok.....	Révész József
Özv. Linek Mórné.....	Halász Ferencz
Maderlik Antal r. kath. plébános.....	Kisfaludy Péter
Dr. Pataj Sándor ügyvéd ..	Saját.
Ujhelyi Gyula kereskedő.....	Révész József
Ujhelyi Sándor szolgabíró.....	Saját

Pártoló:
évi 2 koronával.

Weisz Lajos igazgató..... Biró József

Az „Erdély“ igen t. olvasóihoz!

Az új alakban és betűkkel mintegy új köntösben most már rendszeresen megjelenő folyóiratunk jelen évfolyamának egyes számai, melyekről hazai és külföldi szakvélemények a legnagyobb elismerés hangján szólottak, arról győzhették meg az E. K. E. tagjait, hogy *e tagsági díjuk ellenértékéül* nekik megküldött honismertető füzetek tartalma és illusztrációi nemcsak kedves olvasmányt, szellemi élvezetet és szórakozást nyújtanak, hanem egyúttal szórakoztatva oktatnak, s a kellemes időtöltés mellett észrevétlenül bevezetnek az erdélyi részek természeti szépségeinek és tarka népéletének kiaknázhatalan tündérvilágába. És a midőn az E. K. E. önzetlen és hazafias buzgalmában a honismeret terjesztésével mind szélesebb gyűrűkben űhajt a városok és falvak érintkezéseinek megkömnyítésére a városi központokból a havasok felé céltudatosan előrenyomulni és különösen a *Székelyszékelyföldet támogatni és ápolni*: bizalommal tekint minden szépért, jóért és nemesért lelkesülő olvasó közönségére. Ennélfogva hazafias tisztelettel kérjük az E. K. E. tagjait, hogy az „Erdély“ előállítására tetemes terheinek méltánylásával esedékes és hátrálékos tagdijaikat (Kolozsvár, Mátyás-ház), ha mindjárt részletekben is, lapunk vételével befizetni és új tagokat gyűjteni sziveskedjenek.

Kolozsvár, 1904. augusztus 31.

A szerkesztőség.

Diszoklevél.

Magassága 67 cm., szélessége 49 cm.

Ara 5 korona!

Megjegyzés. Az E. K. E. tagjai számára művészi kivitelben készült és székely kaput ábrázoló tagsági oklevél 5 koronáért az E. K. E. címén megrendelhető.

Egyesületi jelvény. Nagy alakban 3 korona, kis melltű-alakban 2 korona árért kapható.

Meghívó

az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek 1904. október hó 2-án (vasárnap)
d. e. 11 órakor Kolozsvárt a **városház üléstermében** tartandó

XIV. közgyűlésére.

Tárgysorozat:

1. Elnöki megnyitó.
2. Választmány évi jelentése.
3. Számvizsgálók jelentése az 1903. évi zárszámadásról.
4. 1904. és 1905. évi költségvetés megállapítása.
5. Az új választmány és tisztikar megalakulása.
6. Esetleges indítványok. (8 nappal előbb beadandók.)

Az elnökség.

IRODALOM.

Minden konkurrencia ellenére a legelterjedtebb, tehát legolcsóbb lapja az országnak ma is a „Pesti Hirlap.“ Mert politikája népszerű; minden irányban független, szókimondó; a nagyközönség igaz érdekeit szolgálja s a közvéleménynek mindig hű tolmácsa. Az előfizetési ár (negyedévre 7 korona, a Divat Szalonnal együtt 9 korona) a Pesti Hirlap kiadóhivatalába (Budapest, V. Váci-körút 78.) küldendő.

Az „Egyetértés“ Kelet-Ázsiában. Az elfogott kínaiak közt egy európai foglyot szólított föl a port-arturi parancsnok igazolásra. A fogoly erre meghajtott a zsebébe, kivett egy lapot, az „Egyetértés“-t, melynek előfizetési árai:

félévre 20 korona,
negyedévre 10 korona.

Papok, tanárok, tanítók, katonatisztek, jegyzők és állami magán hivatalnokok részére kedvezményes ár:

félévre 14 korona,
negyedévre 7 korona.

Legcélszerűbben postautalványon lehet előfizetni.

A legolcsóbb lap. Nemcsak a legolcsóbb, de egyben a legjobb szépirodalmi, képes hetilap a **Képes Csalládi Lapok**, mely már 26 éve fennáll.

Ára most is negyedévenként csak 3 korona.

Kérjen mindenki mutatványszámot a kiadóhivaltól, Budapest, VI., Ó-utca 12.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

Kiadja: az **Erdélyi Kárpát-Egyesület.**

A NAPSÚGÁRZÁS KÁROS KÖVETKEZ- MÉNYEI.

Ismeretes dolog, hogy a napsugarak hő- és fényhatása nagy befolyással van úgy az emberi egészség, valamint általában az összes szervezetek jóllétének előmozdítására.

Sőt az úgynevezett napfürdő gyógyító ereje ma már a legkitűnőbb természetes orvosságnak bizonyult, a mennyiben a vele járó bőséges izzadság és a vérkeringés növelése következtében az idegzet csillapul és az anyagcsere hathatósan fokozódik.

Azonban még a napnak is feltjai vannak és így nem csoda, ha olykor a napsugárban túlon-túl való fürdésnek is kisebb-nagyobb hátrányai mutatkoznak. Ez annyival is inkább érdeklő a gyalog kirándulókat, mert a tapasztalat bizonyítja, hogy a turista-céh tagjai legörömebben felhőtlen és napsugarasan derült égboltozat mellett szeretnek a természet szépségeiben gyönyörködni.

A szabadban való tartózkodás és a gyaloglás illetve hegymászás lelket üdítő és testet edző előnyeit minden turista ismeri.

Azonban a turistaság gyakorlásánál éppen a legverőfényesebb napokon a napsugárzás okozta kellemetlenségekkel is számolnunk kell.

Ha tehát az inszoláció ellen védekezni akarunk, elegendő megfigyelniünk a földmivelő népet, mely lengő vászon ruhában reggeltől estig a szabadban dolgozik és munka közben nagy mennyiségű vizet vesz magához, mi által a transpirációt elősegíti s az izzadás segélyével testének felületén nagymérvű lehűlést okoz.

A szomszúság lecsillapítását és az izzadás elősegítését pedig éppen vízzel érhetjük el; a transpirációt természetesen nagyban előmozdítja a lehetőleg könnyű és bő ruházat vagyis ha az nem túlságosan tapad a testhez.

Tehát a kényelmi tekintetek mellett a hőség elviselésére is a legalkalmasabbnak bizonyult az a ruházati mód, a melyet a lehajló galléru puha ingben, zubbonyban, bugyogó nadrágban és puha daróc-kalapban országvilág turistái viselnek.

A berlini közegészségtani intézet igazgatója, *Rubner* Miksa tanár *Lewaschew* dr.-al közösen kísérleteket tettek az emberi verejték előidézése külön-

féle okainak a kipuhatólására. Ismert tény, hogy a levegő hőmérséke az izzadság kiválasztására majd erősebben, majd enyhébben hat és hogy főként kevéssel a vihar kitörése előtt a lég hőmérséke csaknem elviselhetetlenné válik.

Ámde az általános s a hőség okozta elbágyadás mellett az izzadság kiválasztása kétszerte kellemetlenebbül észlelhető említett nyomasztó vihar-terhes napokon. E jelenségek oka a levegő magasfoku nedvesség tartalmában rejlik, mely annyira telítve van vízgőzökkel, hogy további vízgőz fölvételére képtelen. Tehát a testen elpárolgás nem jöhet létre.

A régi elv szerint a kigőzölgés hideget okoz, miért is a verejték-kiválasztás a bőrfelület lehülésének hathatós eszközéül tekintendő, a mennyiben a verejték elpárolgása folytán tetemes hőmennyiség használtatik el és ezáltal lehülés keletkezik. Ebből kitűnik, hogy magas fokú hőmérsék száraz levegő mellett sokkal könnyebben elviselhető, mint nedves levegő mellett.

Prof. *Rubner* érdekes kísérletei igazolják, hogy a levegő nedvessége és szárazsága szerint mennyire ingadozik a kiválasztott verejték mennyisége. Így pl. 24–29° C-nál a száraz levegő hűvösebbként hat, mint a nedves, csupán 29° léghőmérsék és 22% légnedvesség mellett lép fel látható verejték.

A közérzés a levegő nagy szárazsága és hőfoka mellett lényegesen nincs befolyásolva, ellenben egy csak 24° hőmérséklet 96% nedvességtartalom mellett — a mi megközelítőleg a vihar légviszonyainak felel meg — húzamosabb ideig teljesen elviselhetetlen.

E kísérletezésnél nem erősebb verejtékezés, hanem hevesebb szomjúságérzet állott be.

A kiválasztott izzadság mennyiségének a fokozódása 10° C-al nőtt hőemelkedésnél 90%ról 29%-ra, száraz levegőben pedig 36·3%-ról 75·4%-ra hatványozódik.

Ezekből a számokból kivehető, hogy az izzadságkiválasztás nem csupán a hőmérsékkel emelkedik, hanem hogy amellet a levegő víztartalma is lényeges szerepet játszik.

A napszúrás (insolatio, siriasis) jellemző és főtűnete abban nyilvánul, hogy az emberi test hőmérséke rendkívül magas fokra, *Niemeyer* szerint 43° C-ra és azon felül is emelkedik.

Ennek a hőemelkedésnek semmi köze sincs a lázas betegség állapotával, hanem egyenesen a test természetes hőszabályozásának súlyos zavarából származik. Ma már ebben a kérdésben az orvostudomány álláspontja is az abnormis hőfejlődésben kulminál, miért is merő kuriozumként a távolság ködében lebeg a régi klinikusok az az ósdi elmélete, hogy t. i. a napszúrás az agyvelő megolvadása következtében állana elő.

A tapasztalat bizonyítja, hogy a meztelen test, ha transpirál, nagymennyiségű hőfőlöslegtől szabadulhat meg; persze a ruházat ezt a folyamatot nagyban gátolja, ami pl. a gyalogos katonának az esete.

Ennél ugyanis négyszerte kevesebb a hővesztés, mint előző esetben és így a test hőmérséke mértéken felül emelkedik.

Azonban nemcsak a ruházat a fölfrissülés egyedüli akadály, egyéb a testre nehezedő és általa hordott tárgyak is fokozzák a fölhevülést.

Kiváltképpen ilyenek a bakánál a bőrnemű cikkek, u. m. a szijjak, az úgynevezett horju stb.

Ugyanis ha ezek a bőrfőlszerelések csak egy órán át a nap hevének vannak kitéve, még 45°-ra is fölmelegednek és ez a hőség mind befoly a testre magára is, annak a hevét ezzel is gyarapítván.

Szél mellett a magas foku léghőmérsék ellenére is fölfrissül az ember, de ha szélszend uralkodik, akkor az izzó forróságu levegő, mely a test felülete és a ruházat körül foglal helyet: egész védőburkolatként övezi testünket.

Ily körülmények között a szervezet igen magas hőfokot érhet el; nem egyszer a katonáknál gyaloglás közben 40° temperatura is tapasztalható, ami már nagyon magas lázzal azonos.

Természetesen sok függ a szervezettől, a megszokástól, sőt talán még az ellenálló képességtől is, hogy a napsugar káros behatásaival megküzd-hessünk.

Némely embert egyáltalán nem „fogja“ a nap, nem barnul, nem sül le, míg más egyén olyan kényes bőru, hogy a legkisebb napsütéstől — az ártatlan szeplőt nem is említve — bőrkiütést vagy pláne égési sebeket kap, t. i. a mint mondani szokták, a nap megperzseli. A napsúgárzás, illetve a forró levegő káros behatásának legveszélyesebb szimptomája a napszúrás, illetve a hőségguta, melyet a franciák coup de soleil-nek, a németek pedig Hitz-schlagnak neveznek.

Utóbbi eset borúlt időben is beáll, ha nagy hőségben végzett erős izommunka a test hőfokát túlságosan fölemeli és saját hőfőlslegétől megszabadulni akadályozva van.

A sűrűvé vált vért a szív nem képes többé megfelelően az agy felé szivattyúzni, minek folytán szénsavmérgezés jön létre.

A megbetegedés csalhatatlan előjelei a verejtékkiválasztás megszűnése, kínzó szomjúságérzet, égetően forró bőrfelület, nagyfoku bágyadtság és szédülési rohamok, mik az ájulásig fokozódhatnak.

A tulajdonképeni napszúrás a napon hajadon fővel ülő egyéneknél egyenesen a napsúgárzás behatása alatt keletkezik s az agy irritációja következtében rendszeren fejfájással veszi kezdelét, mely szédülés és fülzúgástól kísérve önkivületig fajúlhat.

Lássuk, hogy ellene miként védekezhethetünk.

Mindenekelőtt a ruházatra fordítsunk gondot, a mennyiben a nagy hőségben fárasztó gyaloglásokat végző egyének, vagy a kik künn a szabadban nehéz és durva munkát végeznek, lehetőleg könnyű ruházatot viseljenek, s az öltönydarabok se a nyakat, se a mellet ne szorítsák.

Pl. a katonáknak is könnyebbséget okoz, ha a kabát nyakát kibontják, kigombolozkodhatnak, vagy nyakravalójukat levethetik. Így a turista zubony is rekkenő melegben föltétlenül kigombolva vagy vállra vetve viselendő.

Fődolog továbbá a tekintélyes mennyiségű vízvás, mert a transpiráció következtében, mely az egész testet mintegy előzőnlí, a szervezet nagyon sok nedvet veszít és így lassanként vérsűrűsödés állna be.

A vérkeringésnek ezt az alterációját azzal ellensúlyozhatjuk, ha sok vizet iszunk.

A hideg víz ivása menetelés közben egy csöppet sem ártalmas, mi a katonaságnál is meg van engedve, tehát a turistáskodásnál se kifogásolható.

A nagyobb mennyiségben élvezett alkohol azonban csökkenti az ellenállóképeséget, míg a kávé és a hideg thea nagyon czélszerűek a szomjúság megszüntetésére; miért is víz hiányában e magunkkal viendő szurrogátumokkal egészen bátran élhetünk. Ha a körülmények engedik, a nagy fáradsalmakat igyekezzünk kisebb pihenőkkel megszakítani, mert ezek alkalmul szolgálnak, hogy a test magához térjen.

A napszúrás nem mindig abban a pillanatban lép fel, a mikor a legtöbb erővesztés állott be; a hadseregben a katonák sokszor a szív működés megszűnése miatt halmak meg akárhányszor, a mikor már a végső célt elérték, málháikat lerakták, sőt olykor több óra múlva, hogy a menetelést befejezték.

A tapasztalat bizonyítja, hogy a turistáknál a napszúrás alig fordul elő, mert még oly erőszakolt fáradsalmak közepette is a turistának inkább áll módjában a nap heve és a fáradság ellen védekezni. Pl. többek közt a kézsuklóknak pár percig a vízben való tartásával nagy fölfrissülést érhetünk el, mely módszert a tropikus éghajlat lakói, főként az indiánusok előszeretettel és sikerrel úznek.

Kánikula idején való gyaloglásokat lehetőleg a hajnali órákban szoktak eszközölni.

Másrészt a turista útirányok is jobbra úgy vannak megállapítva, hogy időközönként árnyas pihenőhelyek és fűs csurgók váltakozzanak egymással, hol a turisták magukat fölűdithetik, ha az emberlakta vidékektől távol barangolják be az anyatermészet elrejtett tájait.

Mínthogy azonban a napsütés kisebb, de olykor igen fájdalmas tünetei u. m. pörzsenés, föl pattogzások, hólyagocskák, bőrlehamlás stb. a turistáknál is gyakran előfordulnak, ennél fogva talán nem lesz szükségtelen, ha az égető napsugarak okozta bőrgyulladások ellen néhány kipróbált orvos szerre utalok.

Geelmujden dr., a Norvég Turista-egyesület egyik utóbbi évkönyvében „Solbraendthed og sneblindhed“ cím alatt közérdekű cikket írt, melyben ezt a kérdést is felöleli. A hóvakság ellen, mely a hó húzamosabb szemléletével áll elő, az eszkimóknál használatos és harántréssel ellátott úgynevezett hópápszem viselését ajánlja. A szemet kápráztató napfény ellen, kivált tengerparton, hol a hó szerepét a tengeri fővény viszi, sűrű szemüveget szoktak viselni, mi verőfényes kopár és főként mészsziplák között való turistáskodás közben szintén megfelelő szolgálatot teljesít.

Svéd- és Norvégországban a vakító nyári napsúgar ellensúlyozására kék pápszemet használnak.

Azonban a magas Észak utazóinál a fej körül viselni szokott fátyol nem a fény tompítására szolgál, hanem a szúnyogcsípés ellen nyújt védelmet.

De már a lappok közt az utas az ottani szokáshoz híven zöld fátyolszalagot köt a szemére, mi kitűnő fénytompítónak bizonyult.

A napégetés folytán föllépő kellemetlen bőrbajoknál *Geelmijden* dr. orvosturista a következő kenőcsöt javasolja:

Rp.

Ungu. glycerini	— —	gr. 10·00
Sulphat. Chinini	— —	gr. 1·00
Aq. destill.	— — —	gr. 2·00
Acid. sulphur. dil.	—	gtt. 7.

Séchehaye dr. a genfi kantonális kórház egyik orvosa a Röntgen-sugarakkal tett kísérletet és azt tapasztalta, hogy a különböző anyagok közt léteznek egy olyan is mely az X-sugarakat visszatartja, illetve nem bocsátja át.

Ennek alapján tovább kísérletezett és egy pomádét állított elő, mely a egyvékonyabb rétegben is megvédelmezi a napokozta sebek ellen.

A kiknek azonban napedzett bőrük van és egyáltalában a naphevet jobban tűrni képesek, azok a legnagyobb kánikulai melegben is nyugodtan kirándulhatnak, ha pl. nyakszirtükre a kalaphoz vagy sapkához szabadon lebegő vászonkendőt erősítenek; akik ellenben arcukra féltékenyek, azoknak a fehér vászon-álarc szintén jó szolgálatot tesz.

Sokan az ernyő használatát kiküszöbölendőnek tartják, talán mert a katonaság se tekinti komoly, férfihoz illő fegyvernek, pedig a nappal szemben igen jó védelmi eszköz, eltekintve attól, hogy nagy hegymászások kivételével, úgylis mint mászó bot rendelkezésünkre áll.

Különbözik a turisták és a napsugár ritkán válnak összeférhetlenné, miért is távol állott tőlem, hogy netán az inkompatibilitás egy újabb törvényét kívánjam paragrafusokba szedni.

De még a tüzesszekerű Phóbus ő hatalmassága ellen se irányulnak ezek a sorok, mert neki Zeüsz olyan pallosjogot adott, a melyet egyikünknek sem áll módjában konfiskálni.

Nem is erről van itt szó, hanem egy az emberi leleményességből ösztönyszerűleg fakadó *turista furfangról*, melynek segélyével tikkasztó nyári hőség közepette künn a verőfényes szabadban a Napisten reánk zúduló szeszélyei elől lehetőleg kitérni igyekszünk. Mert ha még úgy szeretünk is a nap fényében sütkérezni, a megaszalódás ellen bizonyára minden turista tiltakozik.

Már pedig ezt a kérdést a lefolyt rendkívüli száraz nyár tanúlsága időszerűvé tették.

TURISTA NAPLÓMBÓL.

— A rézbányai hármaskörút átvétele. —

Mottó:

(A bellavistai Tanács-útra vonatkozólag.)
„Nem adom tíz forintért, hogy ott voltam;
De száz forintért nem mennék oda.“

Julius 14.

Czárán Gyula.

A Nagybihar hegycsúcs környéke még eddig turistasági szempontból terra incognita volt s a Szamosbazar átvétele után az ezt feltáró és örökös hegybúró Czárán Gyula E. K. E. tiszteleti tag, ismét elindult a legsötétebb rézbányai hegyirejelmek felkutatására. A szenvedélyes barlang és vizes kutató költséget és fáradságot nem kimélt és anynyi ismeretlen természeti szépség pazar tömege kínálkozott a megörökítésre, hogy Rézbánya környékének változatos és remek természeti szépségeit magában foglaló három turista körutat alkotott.

A körutak befejezése után meghívta az E. K. E.-et, hogy ezen körutak átvételére még az idén szervezzen expedíciót. E meghívást szóval is megismételte ez év tavaszán, midőn személyesen látogatott el Kolozsvárra, hol baráti körben tizenegy turista tett fogadalmat, hogy f. évi július hó 15, 16, 17-én az E. K. E. nevében annak átvételére kirándulnak.

Az ígéretet hárman tartották meg, de az idejű nyárnak a mezőgazdaságra káros szárazsága és az állandó szép idő a legkedvezőbb lévén a turistára; másfelől az E. K. E. által az idén eddig rendezett kányafői, rekciceli és révi kirándulások sikere úgy neki buzdította az E. K. E. tagjait, hogy a három napos rézbányai kirándulásra s a körutak átvételére kilenc részvevő jelentkezett. Az idő állandónak ígérkezett s a meleg növekedése még jobban biztatott.

Július hó 14-én az esti 6 óra 18 perckor indulandó vonatnál a pályaházban találkoztak: *Melitskó* Frigyes M. Á. V. felügyelő, *Széky* Miklós gyógyszerész, Dr. *Ruzicska* Béla egyet. m. tanár nejevel, *Virágháti* Gyula, *Wenger* István és Mariska leánya, *Tanács* József E. K. E. ellenőr, ugyis mint az E. K. E. képviselője az átvételnél.

A kedélyes sörözés közben a programról! tájékozást szerzendő, az abban foglaltakat számba vettük és előre örvendtünk, hogy a vizesések kristály tiszta vizéből mily nagyokat fogunk inni. Ezeket hallva *Széky* Miklós, bár az indulás ideje közeledett, mégis rákot rendelt vacsorára s az e felett mutatott csodálkozásunkra és kíváncsiságunkra azzal válaszolt, hogy ha annyi vizesésnél mindig csak az *isteni víz* lesz az italunk, a ráknak eleme lévén a víz, így nem lesz beteg, ha előre gondoskodik magáról.

Nem akarnék senkiről az egész kirándulás alatt valótlanságot közölni, hát ezt el is hagyhatnám, de a történeti hűség megköveteli, hogy a legnagyobb szenzációt okozó dolgot itt megörökítsen, kitéve magamat annak, hogy a legnagyobb füllentőnek tartanak Kolozsvárt: *Széky* turista társunk a három napos kirándulásra egy, mond *egy deci* borral a zsebében indult útnak! Tanuim vannak.

Disszonánzia támadt még a vasúti turista utazás miatt is, de azért jó hangulatban érkeztünk este $\frac{1}{2}$ 10 órakor Nagyváradra, hol azonban a gyenge konyha és a még silányabb borok kényszerítettek a korai lefekvésre, mely turista módon történt; úgyis korán kellett felkelni, hogy a reggeli $\frac{1}{2}$ 5-korl Vaskóh felé induló kalarábé vonatra szálljunk, melynek kávédarálója jóva előre már ott pöfögött.

Nagyváradon értesültünk, hogy *Palkovics* József, az előttünk Kolozsváriak előtt annyira feledhetetlen honvéd altábornagy, úgyis, mint az E. K. E. tiszteleti tagja, Budapestről a gyorsvonattal érkezve, hozzánk csatlakozik

Július 15.

A turista módon való meghálás után a pályaudvaron kint álló kő-kútnál megmosdva, az altábornaggyal együtt már kilencen ültünk a reggeliző asztalnál. A folyton zsörtölődő „szoba-turista“ kifogásai ellenére turista utazójegyet váltottunk magunknak, miközben természetrajzi problémákon is törtük fejünket, mert július 15 re virradóra valóságos verébnépvándorlásnak kellett lennie, mert a nagyváradai pályaudvar a szószeros értelmében úgy el volt lepve verébhadsereggel, hogy a felkelő napot elhomályosították repülés közben.

Elindulás után „szoba turista“ társunk azzal kezdte meg a turista pártit, hogy egy külön fapadon, kabátjára feküdve elaludt E közben *Melitskónak* az az ötlete támadt, hogy ne legyen panasz, nevezzük ki »szoba turista« barátunkat II-od osztályú útasnak. Így meg lesz nyugtatva. A bejövő kalauznak tudtára is adtuk, hogy a jelzett urat tekintse II-od osztályú útasnak s fizetessen rá a jegyére.

A vicinális megzavarhatatlan kényelmes menetét elfeledtette a társaságnak a nagy hőségben is határtalan jó kedve, a melyet táplált és fűszerezett az altábornagy gazdag tapasztalataiból merített érdekes és exotikus kifoghatatlan sok története. A Felix fürdő árnyas fasorai tantalusi kinokat okoztak felénk bólingatva, kik úgy kinlódtunk kilencen, mint Dániel próféta három barátja a fűtött kemencében. Mindezekről a II-od osztályú „szoba turista“ mit sem tudott, csak Belényesen különös ösztönből ébredt fel, hol kiszállottunk egy kis sör-hűsítőre.

A kegyetlen hőségben is tudtunk gyönyörködni a Feketekőrös-völgy, az előttünk feltűnedező Bihar hegylánc változatos szépségeiben; számbavettük az 1006 méter magasban Biharfüredre vezető utat, a Pojeni csúcsot; a belényesi havasokat; a távoli aradi hegyeket; majd a Kisbihar s a mindezek fölött uralkodó Nagybihar (Kukurbéta) csúcsait, melyekhez mind közelebb jutva, valósággal szomjajztuk az ott elképzelt hús levegőt és a fenyvesek által nyújtott árnyéket.

Végre 12 óra 40 perckor megérkeztünk Lunka őrházhoz, hogy Rézbányára kocsizzunk. Vegtelenül kellemes meglepetésünkre *Czárán* Gyula szokott szeretetreméltóságával fogadott bennünket s átvette ettől fogva *Melitskótól* a kapitányságot, lefokozván őt turista közlegénynek. Hasonlóan járt a mindnyájunk által nagyon szeretett altábornagy is.

A négy szekéren, turista ülésben elhelyezkedve, szomorú melankóliá-

val szemléltük az elénk táruló sivár és elszomorító képet. Három hónap óta nem esett az eső, a vegetáció nemcsak megszűnt, hanem a mi megindult is, úgy zölden összeszáradott annyira, hogy minden vetemény a tenyerek között porrá volt dörzsölhető. Mint a korai őszi fagy után, minden vetemény lefonyadva s megfeketedve.

A sivár vidéket s a türehtetlen hőséget a Feketekörös völgyében fekvő községek : Szej, Fonáca, Serbest jó árnyat adó, gyönyörű példányú diófái váltották fel, soha nem látott mennyiségű dióval megrakottan. Kocsisunk szavai szerint a gondviselés keze látszik a bő dió termésben, mert a súlyosan meglátogatott vidék a bő dió termés által nem fog szenvedni sok nyomorúságot.

A diósétányokon át, délután 1 óra 30 perckor pontosan megérkeztünk *Jordan* Dénes bánya-felőr vendégszerető házához, a melynek befüggönyözött hűs szobájában virággal díszített asztal hófehér terítékei csábítólag hívogattak, de legcsábítóbban a fehér babos ruhás, homlok huncutkáivai s pajzán mosolyával a kedves háziasszony. A mellékszobában pedig örömtelt szivességgel fogadott bennünket *Szádeczky* Gyula dr. egyetemi tanár, ki a vakációban kőbogarászik azon vidéken. Vele a kiránduló társaság száma tizenegyre szaporodott.

Czárán Gyula kapitányunk itt már a „turista módon“ való élettől elért, mert az öt fogásos, pulykapecsenyés és rétesekkel kiegészített s nyalka borosüvegek tartalmával fűszerezett ebéd olyan hangulatot teremtett, hogy a társaság hajlandó volt az alsó körutat látatlanban átvenni az E. K. E. névében. A kapitány azonban a kötelességérzetben nem akart megfogyatkozni s az oda állott kocsikra parancsolta a víg társaságot. „Szoba turista“ társunk legmagasabb megelégedését nyilvánította az ilyen sikerült kezdet fölött, felmászott a kocsira s nagy volt benne a hajlandóság minden látnivalót megnézni.

A gyönyörű hegyalakzatok, a bujalombú erdők, a patakok andalító csörgedezése már bevezetésnek sokat ígértek. A gyenge zúzdák s kicsiny bányaszádák mellett elhaladva az első akadályhoz értünk, midőn már a magasba vezető ösvényeken kellett haladnunk. Árnyas berkek s lábaink alatt csúszamlós száraz falevelek között haladva, a *Czárán* Gyula ismert rendszere és vezetése fönséges meglepetésben részesített, t. i. 70—80 méter magas szürke mészszikla közepén egy, a természet által vájt mintegy 30 méter terjedelmű sziklakapú előtt találtuk magunkat, a melyen át tágas, az esővíz által simára csiszolt falú nagy, templomszerű terembe jutottunk; a magasban egy kerek, beszakadt kupolát mutató nyíláson hatolt be még néhány napsugár s hallottuk a fent álló erdők fáinak zúgását.

A víz által kimosott mellék folyosókon az u. n. doliná-kon, a míg bátorságunk volt, befelé haladtunk, mert az út síkos, a falak víztől nedvesek s csepegők, s a sötétség áthatatlan s a fejünk fölött fenyegetőleg csüngő nagy sziklatömbök látásától többeknek inába szált a bátorságuk. Csak dr. *Szádeczky* merészkedett a szűk folyosókon még tovább, a míg neki is útját állotta a szikla mélységében feketén csillogó, ismeretlen mélységű földalatti tó.

A mi „szoba turista“ társunk, a mint kezébe kapta a bejáráshoz

szükséges kettős gyertyát, azonnal lemondott a kínálkozó élvezetről. Az Isten szabad ege alatt a buja füre leheveredve vizsgálta a kifogyhatatlan deciliteres üveget, elgondolkozott — mint mondja — azon a megjavíthatatlan számárságon, hogy némelyek miért igyekeznek úgy a föld alá időnek előtte, mikor úgyis lesz abban részük elég.

A „Bihar kapu,” e gyönyörű természeti alkotás megtekintése által még nem merült ki ennek szépsége; még egy hasonló érdekes rész, a felső részből való megtekintés szolgált rémes és megdöbbentő látványossággal: a belülről látható beszakadt kupola nyílás, fönt tölcser alakban kiszélesedik s az alig két araszos szélességű „Czárán-út”-on körüljárható; éber figyelemmel kell lenni arra, hogy meg ne csússzék az ember lába, vagy valamely könnyen szédülő fej meg ne inogjon. Főleg az a része int fokozottabb elővigyázatra, mely „Pokol útja”-nak van elkeresztelve.

Innét félórát még felfelé kapaszkodva, sötét barlang nyílás állított meg. Kiosztották ismét a kettős gyertyákat és a magnezium fáklyákat, de a „szoba turista” e készletektől ismét megriadt s egész Rézbánya városáért kezébe nem vette volna a világító eszközöket; leült egy szikladarabra és búcsút intett a barlangban eltűnőknek.

A misztikus világítás, a hangok erős visszaverődése; a borzongató hideg; a szeszélyes alakzatú, majdnem fejünkre hulló szikla óriások; a magneziumfény halványító tulajdonsága eszünkbe juttatta azt a hátborzongató festményt, melyen az éjjeli órákban a temetők békés lakói felkelnek és megindulnak síri ágyaikból.

Az erős, három újjnyi széles, de síkos deszkapadlókon befelé haladva, már messziről, mint valami óriási vasgár zakatolása és dübörgése rémüldöző kifejezéseket rajzol a világítástól úgyis zöld-halovány arcokra. A pokoli zúgás mindig erősebb, a szívek dobogása mindig sebesebb, míg egy sziklafolyosóból a mindinkább süketítőbb zaj között kibukkanva: a mindenik kezében egyszerre fölgyuló magnéziumfáklya világításánál bűvös varázslat által mintegy leszögezve, meredt szemekkel, megdöbbenéssel telve állunk egy csodás kettős vizzuhatag hatalmas légnyomásában. A fölöttünk és körülöttünk lévő sziklafalak úgy reszketnek a 25—30 méter magasról hulló tömérdek viz esésének súlya alatt, mintha a hideglelés törné őket. A néma csodálat, a fenséges látvány hatása alatt, önkéntelenül egyszerre tör ajkainkra a szó. Éljen *Czárán Gyula*!

Ez a nagy természetimádó tette lehetővé, hogy az Isten e felséges művét, az utólérhetetlenül szépet; valamint a rémeset a széppel, a veszélyest a biztonsággal kiegyenlítve: megtekinthessük és hozzunk el onnan olyan benyomást lelkünkben, mely elenyészhetetlen marad koporsónk zártáig!

Ez a „Feketekörös eredetének barlangja.” Érdemes ezért ide jönni. Tegye meg, ki teheti. Az odajutás könnyű, veszélytelen, a hatás és élvezet pedig páratlan. Különösen a nagyváradiaknak, a belényesieknek és a Biharfüreden nyaralóknak ajánlható ez a szép kirándulás. Erdélyből már megnehezíti a távolság és a költség.

Az összeboruló fák már erősen siettették az éj közeledtét s így kijutva a barlangból, az előbbi úton lefelé haladva elértük várakozó kocsiainkat, A bájos és hűs este s az ózondús levegőben haladva $\frac{1}{2}$ 9-kor értünk visz-

sza főhadiszállásunkra, hol is a kitűnő paprikás-csirke, a habpuszikat kínáló kedves háziasszony, a karcúnyakú üvegek tartalma és a látottak által fellelkessedve sűrűn köszöntöttük a poharakat egymásra.

„Szoba turista“ barátunk az elbeszéléseket figyelemmel kísérve, úgy el volt ragadtatva a társaság által látottaktól, mintha ő vitte volna elől a gyertyát.

Kedélyes vacsorázás közben a bejárt u. n. „Középső körút“-at az E. K. E. nevében átvettnek nyilvánítottuk és a figyelmes főbíró által szállásainkra kísértettünk. *Czárán* Gyula kapitányunk pedig kiadta a parancsot, hogy reggel három órakor minden legény talpon legyen!

Julius 16.

A rézbányai körút II-ik u. n. „Felső körút“ szakaszának átvétele volt feladatunk július hó 16 án. A főntebb említett napiparancs az volt, hogy reggel három órakor minden legény talpon legyen. A fáradhatatlan és le nem győzhető kapitány a derengő hajnalon, már három óra előtt, minden turista ablakán bekopogott, de büszkén jelentette ki, hogy a legények kötelességérzete oly nagy, és oly kitűnő kondícióban vannak, hogy újabb napi-parancsban fog dicséretet mondani a pontosság felett.

Csak az ismert „szoba turista“ nem reagált a kopogtatásra. Már az előző este köntörfalazott a korai fölkelés hallatára és nagy gyanut fogott, — mint maga mondta — midőn a kapitány rendeletét hallotta a szöges hegymászó botok kézhez vétele iránt és kihallgatta a haditanácsot a kapitány és *Szádeczky* Gyula dr. között, a melyből azt a következtetést merítette, hogy „meleg napunk lesz“ Így tehát ő előre kibékül a büszkén előttünk álló s legyőzendő hegyormokkal. Kijelentette még az este, hogy 1) a lovaglásnak nem barátja, mert a múlt évben egyszer államköltségen ment el a Magurára lóháton, de midőn ketten levették a lóról, szétmentek alatta lábai s nem tudott segítség nélkül felkelni; 2) a tegnap délutáni Czáránúton már eléggé bekanalazott a gyaloglás élvezetébe; 3) a programmnagyon hiányos, mert nincs benne, hogy hol és hányszor lehet egy nap „szundikálni“?

Romulus és Remus ál ivadékai azonban csak négy órakor érkeztek meg a lovakkal s a mig elhelyezkedtünk és a kürt megszólalt az indulásra, fél öt órát mutatott az árnyék. Ragyogó napsúgár aranyozta meg a hegyormokat s oly ózondús levegőben tobzódtunk, hogy a városi rövid lélekzetű tüdőök a feszülésig kitágultak, még a tüdő csúcsokra is jutott, pedig olyan magasan ritkán részesülnek még poros levegőben is.

A kapitány túlbecsülte századának harcképességét, mert a bejárando és átveendő »Felső Körút« bejárását megtoldotta egy erős vár bevételével, a Nagybihar 1849 méter magas csúcsának megmászásával, mely haditény — szerinte — csak annyit fog változtatni a programmon, hogy esti 8 óra helyet 9 órakor fogunk hazaérkezni. Gondoskodott, hogy este 8 órakor, mikor az este már leszáll, a Magura-tetőn várjon négy bányászfiú a bányalámpásokkal s azok fénye mellett, a városban még nem látott díszszel, mint rettenhetetlen hősök vonuljunk be főhadiszállásunkra

A város derék és előzékeny főbírája *Schuch* János volt a 12-ik, ki

velünk tartott, ő ismeri a szeszélyes alakú hegyek és völgyek minden rejtelmét s *Czárán* is állította, hogy az ő kalauzolása mellett oldhatjuk meg legbiztosabban kitűzött feladatunkat.

Az altábornagy a mint lovat érzett maga alatt, azonnal a libasorban haladó karaván élére állott, a huszár civilben is kiütött rajta; ő volt a legnagyobb és szakadatlanul kötelességének tartotta a hölgyeket tájékoztatni és mulattatni.

Haladásunkban újra tapasztalnunk kellett a hegyormok azon sajátosságát, hogy közelnek látszanak, de hozzájuk közeledve, mintha mindig távolodnának; azt hiszi a turista, hogy az egész út egy órányira lehet s a mint fölért, megállapíthatja, hogy három órán át csábítgatta a hegyorom. Így tett a társasággal is, már három órai lovaglás után a második reggelit emlegették, de ha ránéztünk az előttünk meredő csúcsra, azt mondtuk, hogy inkább ott reggelizünk. Ez így ment még egy óra és még egy másik óra lepergése után is, míg $\frac{1}{2}$ 10-kor a csúcs alatt elterülő hegynyeregben letelepedve vertünk tanyát s farkas étvággal fogtunk a második reggelihez. Tanyánk épen azon a gerincen állott, mely határt képez Erdély és Biharország között. Előttünk terült el Torda Aranyos megyében a mócok országa. Három-négy helyen is az erdőégés okozta rengeteg füstoszlopok, fölöttünk az azurkék ég s körülöttünk a fenyesek üde, tiszta és balzsamos levegője.

A turista módon elköltött „tiz órás“ ideje rövidre volt szabva, hogy az előttünk büszkélkedő Nagybihar még 60—70 méter magas csúcsát megmászva, kalapukat levéve üdvözljük a szép, kedves és szeretett Erdélyt, mely innen a magasból tekintve egész a Retyezátig belátható regényes hegytömegeivel ragadta el lelkünket és szívünket. A távoli gyalui havasok vidékét a „hegyfejedelem“: a Vlegyásza uralta fenségesen. Sokan a Detonáta bazalt oszlopait is látni vélték s keresték a Székelykő szakadozott sziklatestének körvonalait. A bihari oldalon egy amfiteátrumhoz hasonló nagy mélyedés ejtett ámulatba és nem gondoltuk, hogy mily meglepetést és tréfát tartogat számunkra.

Féltizenkettőkor a kapitány szava indulást parancsolt s fél órai lefelé haladás után, az említett amfiteátrum szélén megállást vezényelt: előadta, hogy az előttünk még a vizesésekhez megteendő út, a rendesen odavezető úton hosszú, azonban a főbíró szerint ezen a tölcséren egy kevés fáradsággal leereszkehetünk s azonnal elérjük az első, a Bellavista-vizesést, ott megpihenünk és ebédelünk.

A hét-nyolcszáz méter s még hozzá meredek mélység tölcsér alakja nem nagyon csábíthatott, főleg mikor megtudtuk, hogy kapitányunk nem járt ott soha s az útnélküli vadon kiismerhetetlen, De hát ajánlotta, hogy sok időt megtakaríthatunk s az mind megmarad a gyönyörű látnivalóknak. Vezénylő szava hangzott: előre a szöges botokkal! S mutatta, hogy miként kell használni; megindult előre lefelé. Pompásan ment vagy ötven méterig, de midőn látta e sorok írója a lentebb kűzködő kapitány remek száltómortálóját, majd az ezer voszélylyel szembenézett altábornagy elbukását, kezdtem nagyon aggodalmas arccal nézegetni fölfelé, keresve a lovakat, melyek hátán biztosabb lenne a hosszabb utat igénybe venni. De a lovak már tudj' Isten hol jártak? Menni — nem — hatalmasokat bukni és hosszú-

kat csúszni kellett. A sűrűn elhlntett szikladarabok mintha kiszaladtak volna az ember lába alól; az volt a legfőbb gond, hogy az esés a sűrűn álló boróka bokrokon történjék, nehogy a kar vagy lábsont a sziklán eltörjön.

Mindenki magára volt hagyatva, a két hölgy is, a boróka bokrok elleneséges és szurós ágai itt e vadonban nem ismerik a lovagiasságot. Hullott az emberanyag, de mint Antheusz a mint a barátságtalan földet és szikladarabokat érintette halandó testünk kipárnázott része: nagy felfohászzkodás után új erőre kaptunk és haladtunk volna lefelé, ha — lehetett volna!

Bizony kutyaszoritóba jutottunk, fölmenni már lehetetlen volt, a merdek oldal nem engedte; lefelé pedig szinte húzott a völgyben rejtőző patak ereje, de testünk súlya s a tüskés, sűrű bozót kegyetlenül markolt bele lefelé haladni akaró szándékunkba. Leírjam-e a siralmas arcokat, melyeken barázdákat szántott a forró verejték? Mert a nap égetett, gyötört épen a déli órákban. Leírjam-e a néma csendet, mely a legyőznetlen akadály láttára körülöttünk honolt? Elmondjam-e a gondolatot, mely áldotta e remek helyzet megteremtőjét? Lefessem-e a tölesér túloldalán lelki szemeim-mel látott rémes felírást: „Hagyjatok fel minden reménnyel!” Nem, íróasztalom biztos talaján szántva a papíron, csak idézem e leírásom homlokán díszlő mondását *Czárár* kapitányunknak: »Nem adom tiz forintért, hogy ott voltam; de száz forintért nem mennék *odal*!« Ez elég találó és világos.

Véreből minden vizrész elpárolgott s ettől a zsebemben nyugodtan zakatoló óra megállott, nem tudtam mennyi az idő? De már hallatszott a viz csatogása s ennek hallatára a szomjuság kinos érzete vett elő. Szerencsére már a boróka bokrok között egy-egy fenyő árnyában új erőt gyűjthettünk s reményünk éledt. Már a társaság egy része átjutott a patakon s a tuloldal hűvös árnyában leheverve, pihegve és pihenve pillantottuk meg társainkat. Ettől reszkető karunk és térdünk újra megerősödött s előre vitt a célhoz a patakhoz; de a cél előtt 30—40 méternyire elernyedte lábaim kicsuztak alólam s a patakig elterülő hús pázsiton kéjjel szánkáztam le, a hol hatalmas éljen kísérté a sikeres produkciót.

Megvallom, megkísérlettem az éljent megköszönni, de nyelvem úgy szájadadlásomhoz tapadt, hogy még talán úgy is marad, ha lenem olvasztja onnan egy szokatlan és értékes lelet.

Tizenkét órakor indultunk s három óra volt mire leérkeztünk. A járt, de kerülő útát két óra alatt fűtyülve megtehetjük volna. Ez az út volt a szögesbotok és a suttogás tárgya, a mit a szemfüles „szoba turista“ ellesett.

A kapitány parancsa nélkül is ebédhez láttunk s közben nyönyörködünk a Bellavista-vizesésben, mely ösztövérségében is szép, csak több viz kellene hozzá. A kiállott fáradalmak és végig szenvedett epizódok felemlegetése közben, egyszerre csak felénk fut egy új római, kezében egy hasas üveggel s Tacitus elrontott nyelvén ordít, a mint a torkán kifér:

— Marjásza Czárán! Ezt találtam a vizesés alján.

Marjásza Czárán komoly arccal vizsgálta az üveget, leveszi róla a fényes kupakot s egy sodronnyal leszorított dugaszt talál alatta. Kérdezi a rómaiakat, hogy nem a sziklák robbantásához használt robbantószer maradt-e benne? A rómaiak nem tudták. Egy bátor magyar lecsavarja a sodronyt s

egy rettenetes durranás reszkettetí meg a völgyet s a rómaiak szokott bátorságukat mutatva: hanyatt vágódtak.

A durranás után egy fehéren habzó folyadék ömlik ki az üvegből, mit turista pohárban felfogva tanácskozunk, hogy mi lehet az? Semmi veszélyest nem mutat, kellemes illatos, talán meg is lehetne inni? Ki lesz a bátor-erős, a magát föláldozó hős? Egy merész arcú rómaít int oda *Czárán*, hogy kóstolja meg, de úgy megijedt a frátye, hogy elbujdosott az erdőbe.

Már úgy volt, hogy életét senki se meri kockára tenni, mikor az elszánt katona *Palkovics* József állott elő:

— Uraim! 69 éves vagyok, nem fogott sem a golyó, sem a kard, sem az ármány Mexikóban. Isten neki föláldozom magamat.

És a gyöngyöző nedűvel telt poharat ajkaira vette; a római nézők rémüldözve meresztették szemeiket a bátor hősrre s mi is, ők is bámulattal csüngtünk a körömhegyig kiüritett pohárra s a mosolygó felénk forduló arcra s poharainkat mi is *Czárán* felé nyujtottuk és halálmegvetéssel szántuk rá magunkat az altábornagy utánzására.

E közben ismét ordít a római:

Marjásza Czárán! Jara am kapatat unu! (Megint találtam egyet.) De most már nem féltünk tőle, hanem nyakát szegtük még öt ilyen veszélyes leletnek s a feltörő gyöngyök habjai mellett elfeledve a veszélyt és fárada-
makat az E. K. E. nevében Czárán, Palkovics, Szádeczky, Melitskó és Schuch főbíró szellemes felköszöntői között vettük át a „Felső körutat“ az egyesület hatáskörébe.

Czárán Gyula beszéde így hangzott:

„Mióta egyletünk a Biharhegység feltárását feladatai sorába fölvette: ötödízben vagyok immár oly szerencsés, hogy képviselőit e hegyek közt üdvözölhetem. És — meg vallom — egyre fokozódó elismeréssel s hálával adózom az Erdélyi Kárpát-egyletnek, mely azok szépségeit közkinccsre tette; nemkülönben azoknak, kik anyagi s kényelmi áldozatokkal, nem kimélve költséget, fáradságot, — szűkebb honukból, a bérces hazának nevezett szép Erdélyből, ily messze eljönnek, hogy a hegyi természet kultuszának oltárán a a kárpáti ügynek áldozzanak.

A „kárpáti“ szót nem annak eredeti, geográfiai jelentésében veszem. E szó eredeti, szűkebb körü értelmén felül emelkedve, magasabb, általánosabb jelentést s ebben mélyebb erkölcsi tartalmat nyert. Egy eszme van benne kifejezve, melyet a modern életviszonyok érleltek meg, 's mely az élet-tevékenység különböző terein mindinkább kényszerítő erővel kezdi éreztetni igazságát: hogy t. i. nem szabad — kulturájában s ennek haladásában elbizakodva — magát az embernek a természettől végkép elszakítani nem szabad azzal minden összeköttetést felbontania; hanem ellenkezőleg testi-lelki parancsoló szükség, ez édes Anyánkkal az érintkezést mindig fentartanunk.

És mi volna jobb, könnyebb mód erre, mint a természet szépségeit feltárni, megismerni, azokkal foglalkozni, behatásuknak kedélyünket átengedni, s e benyomásokat gondolat 's érzésvilágunk bővítésére 's kimélyítésére felhasználni? — Hiszen készen ajánlja e szépségeket, mintegy ide kínálja nekünk e jó anya, hogy vele a természettől s a természetestől való elpártolás-szülte bajaink ellen orvosságot, újra meg újra felfrissülő munkaerőt, testi-lelki ruganyosságot. egészséget, vigaszt, megnyugvást, ujjászületést kiapadhatatlan örömforrást nyujtson.

Igen, egy egész eszme- és érzélem világ az, mely a kárpátügy zászlójá-

ban szimbolizálva van; 's látva hogy e zászló körül egyre több-több hívünk csoportosúl: legbensőbb örömmel üdvözlöm azokat, kik a távolból eljöttek, hogy a természetvallás oltárán áldozva, lelküknek ez egyik legnemesebb szükségletét kielégítsék; és szívem mélyéből kitörő érzelemmel itt a bellavista-vizesésnél kiáltom oda a Nagybihar visszhangos falainak, hadd dörögjék szászorosán utánam: éljen a mi kedves egyletünk, éljen a mi kárpátügyünk, éljenek ennek buzgó, lelkes hivei, kedves kolozsvári vendégeink sokáig!

A bellavista-vizesés.

A turista kapitány lelkes pohárköszöntője után, bezzeg keresték a rómaiak még tovább is az üveget, de hasztalan. Négy óra volt, indulni kellett.

Ez a tréfa *Czárán* szellemességét és gavallérságát fényesen dicséri.

Képzhetni, hogy mily kitűnő hangulatban indultunk el a patak partján a magasabban fekvő vizesések felkeresésére s még egyszer viszapillantottunk arra a helyre, a mely anynyira meggyötört s hogy a tréfa még teljesebb legyen, minthogy e sorok íróját gyötörte meg legjobban: Tanácsutnak keresztelték el.

Merész emelkedésű Czárán-úton haladtunk 5–600 métert, s öt óraker a sovány Amazon, majd utána az Apród vizesés, — a mely bizony most

nagyon vékonypéznű legény — következett. Láttuk s konstatáltuk, hogy ha van vizök, nagyon szépnek kell lenniök, mert így soványan is igen kecses mind a kettő.

Lefelé haladtunk ismét a patakig s újra föl 5—600 métert a meglehetősen elnyútt Menyasszonyfátyol és Menyaszony uszály vizesésig, melyek így, kevés vízzel is, meglepő szépek s mint a legfinomabb, csipkedisz terület az összetört viz a sötét sziklafalon. Éljen *Czárán* Gyula. Viszhangozta az erdő és a sziklafal.

Valami különös kedvtelésből van ott az út úgy vezetve, hogy ismét a patakhoz mentünk le s onnan ismét az obligát 5—600 métert fölfelé, míg elértünk egy fekete sziklafalhoz. Az ördögös *Czárán* azt ajánlotta, hogy fordítsunk a sziklának hátat s egy perc múlva komandirozott: előre arc! A magasban álló sziklafalon sok vékony sugárban leömlő víz, mintha egy lant húrjait mutatta volna, de oly vékonyak voltak a hurok, hogy a lehulláskor G hang helyett, csak C hangon cirpelték. Ebben a szárazságban nincs vize, de *Czárán* elraktározott a sziklatetőn néhány litert, hogy az illusztris társaság el ne hiesztelje, hogy látott vizesést — viz nélkül! Úgyesen csinálta.

Lejövet durván terült el az est homálya, siettünk, hogy elérjük ránk várakozó lovainkat. Nyolc óra volt, midőn egy tisztáson feltűntek a rohanó viz partján pihenő lovaink körvonalai. A sötét erdő előttünk állott, sietve kaptunk tehát nyeregbe, hogy a fenyegető éjjel ránk ne boruljon. Ismét az altábornagy vezetett, de a sötétség, mint az ellenség, feltartóztatlanul közeledett. Már alig láttunk, csak az alattunk rohanó s a nagy köveken zugó hegyipatak csillámló habjai világítottak.

— Megállani! — parancsol az altábornagy — ez veszélyes hely, nincs út sehol! Senki ne mozduljon!

A rómaiak tele torokkal veszekedtek az út felett, de nem tudta egyik sem, hogy merre lehet az.

Már sötétség vett körül, már nem tudtuk, hogy ki a szomszédunk? Az altábornagy mozdulatlanúságot parancsolt s átadtuk neki önkéntelenül a parancsnoki hatalmat. Leszállt a lóról s tapogatva átgázolt a vizen, keresni valamely kibuvót, gyújtó világa mellett. Utána átmentünk három lóval, de oly szűk volt a hely, hogy ismét visszamenni kellett, nem tudtuk hová, csak a hol a lovak megálltak. Sehol egy — darabka gyertya, a mi megmentene.

Az altábornagy visszagázolt a vizen s egy láthatatlan ló és lovas mellett megállva, gyöngye sikolyt hall s karjával felfog egy hulló alakot, kit erős karjaival visszahelyezett lovára: a kis *Wenger* Mariska lova megcsúszott s az erős ingás következtében lovarnője lecsúszott a nyeregből, de a mindenütt első és az egész csapat élető lelke *Palkovics* József altábornagy bravúrral mentette meg a lebukástól, amely nagyon veszélyes is lehetett volna az ismeretlen mélységű viz és a vízben álló sziklák miatt.

Már most nem volt egyéb választás, mint tüzet rakni valahol, s ott maradni addig, míg meg nem virrad. Mozdulni nem lehetett a viz miatt egyik oldalon s a fák ágai miatt a másik oldalon, a mik, a korom sötétben összetörhették volna a lovon ülőket.

Nem vettük észre a sötétben, hogy a főbíró és dr. *Szádeczky* vele járótanszolgája négykézláb felmásztak a fenyők között, hogy a veszélyes hely-

ről valahogyan kiszabadítsanak s keressenek alkalmasabb helyet vagy utat. Egyszer jó távolból gyenge fény közeledését látjuk és erős hang hasítja át a levegőt: — Várakozás! Jövünk! — kiáltja a főbíró.

Fellélekztünk. Hozzánk értek, a főbíró kezében egy két centiméternyi égő gyertyadarabkával, amit véletlenül a táska sarkában találtak s most óvatosan indultunk a szakadozott s meredek partról eltávolodva a gyenge ledércfény után, de mégis megnyugodva, mert a patakba fordulás veszedelmétől már nem tarthattunk. Tapogatódzó lovaglás után a sötét Magura fái között imbolygó világosságot vettünk észre s nagy örömmel jelentette a főbíró, hogy a bányászok jönnek a mécsekkel. Hála előregondoskodásának: mikor látta, hogy bajba jutottunk, egy embert elküldött a Magura tetőn reánk várakozó bányászokhoz, hogy jöjjenek le bennünket innen kivezetni. Azok érkeznek ott.

A baj elmúlt s visszanyert jó kedéllyel, de halálra fáradva érkeztünk meg kilenc óra helyett fél tizenkettőkor a forró levessel és vadpecsenyével várakozó főhadiszállásunkra, hol jeles »szoba turista« barátunk és a városi orvos kitörő örömmel fogadták a már eltűntnek vélt társaságot. Megmenekülésünk öröme egy római iszákjából előkerült még a Bellavista medencében talált leletből vagy négy üveg s éjjél után két óráig élttük az E. K. E.-t *Palkovics* altábornagy; *Czárán* Gyula; *Schuch* János bajtársainkat és a hölgyeket s a két, ránk aggodalom között várakozó barátunkat.

Julius 17.

Ugy volt tervezve, hogy 17-én, vasárnap reggel három órakor felkelünk és bejárjuk az »Alsó körutat.« Onnan egyenesen Lunkára érkeztünk az állomáshoz délután két órakor. Azonban az elért nagy turista record, mely abból állott, hogy az egy nap 24 órájából 8 órát nyeregben (de mi-lyenben) 14 órát gyalogolva tettünk meg, úgy letörte a társaságot, hogy hatan lemondunk a további élvezetről, annál is inkább, mert a szöges botokat ismét nagyon melegen ajánlották figyelmünkbe.

A letörtek egy kissé szégyeneltük magunkat, amit tetézt az is, hogy az otthon pihent »szoba turista« a negyedik líternél erősen verte a mellét, hogy ő már lovon lesz három órakor, majd meglátja ki fogja őt követni? De bizony mi bevallottuk, hogy non possumus! Éjjél után két órakor a nagy virtusból az lett, hogy a pihent legény azzal állott elő, hogy csak nem kívánhatja senki azt a bolondot tőle, hogy már három órakor felkelljen, mikor két órakor fekszik le, inkább lemond a barlangok bejárásáról, amit úgy is előre tudtunk.

Képzeltető nagy alvás után, reggel kilenc órakor találkoztunk a reggelinél. Itt újra elhatározták, hogy *Palkovics* József, *Czárán* Gyula, *Szádeczky* Gyula dr. *Ruzicska* Béla dr. és neje ott maradnak s tizenegy órakor lóra ülve bejárják az »Alsó körút« barlangjait s estére visszamennek Rézbányára. Így is történt. Az ott maradt hat turista pedig a dús ebéd elfogyasztása után kocsira ült s a vasúthoz hajtatott.

Az emlékezetes kirándulás után még végig élveztük esti nyolc órakor a Félix-fürdőből Váradra induló népvándorlás izgalmait, majd bemenve Nagyváradra megnéztük a gyatra villanyvilágítást s az éjjél után 2 óra 6 perckor

induló vonattal reggel 7 óra 12 perckor láttuk meg a pályaházban a kolozsvári ismerős arcokat.

Az E. K. E. örömmel és hálával eltelve *Czárán* Gyula lelkes tevékenysége iránt, ezzel átvette a „Rézbányai hármass körutat“, a mely azonban minden szépsége és érdekessége mellett is abban a hibában szenved, hogy a nagyon sok időt elrabló hosszú, tíz órás vasútazás Erdélyből kevés turistát tud oda vonzani. Másfelől a hegyoldalakra a földbe vágott keskeny utak a legelső nagy esővel lemosatnak, s föntartása a legnehezebb s talán lehetetlen feladatokat róná az E. K. E. re. Ennél fogva azt javasolnám, hogy az E. K. E. kövessen el mindent a nagyváradi két püspöknél, hogy a birtokaikon fekvő ezen igazán szép természeti nevezetességek megtekintésének lehetőségére az utak föntartását vállalják teljesen magukra.

Czárán Gyula kedves és lelkes természetbarátunknak pedig kívánok egy kis Pálfordulást és adok egy jó tanácsot: 1. Kutató talentumát, kifogyhatatlan erélyét fordítsa a mi Székelyföldünk felé is, mely egyenesen az „Erdélyi“ Kárpát-Egyesület működési tere. Van ott is annyi bájos táj, barlang és vízesés, annyi természeti kincs, a mely megérdemli az olyan lelkes ember és hazafi fáradozását, mint ő, a kinek mindenkor csak elismeréssel, hálával és köszönettel fog tartozni az egyesület s ezeken felül meleg szerepettel és kedves emlékezéssel a hazatért turisták. 2. Nagy vezető buzgalmban ne feledje el, hogy a napnak csak 24 órája van s ne higgyen olyan helynek, a melynek útja nincs, mert a turistáskodás nálunk csak szórakozás, nem pedig erőművészet.

Végül kötelességemnek tartom megemlíteni és megköszönni itt a M. Á. V igazgatóságának előzékenységét, mellyel megkönnyítette a nagy kirándulás anyagi részét, midőn arról értesültünk *hazajövetelünk után*, hogy a kedvezményes jegyet a vasúti útazásra *elindulásunk után* megadni sziveskedett.

Tanács József.

A TIMBORA.

Irta: tarcsafalvi **Pálffy Aladár.**

Malonyai Dezső úr a B. H. 159. számában egy felhívást tesz közre „A magyar nép művészete“ ügyében, melyre egy igen találó levelet írt Árkosi *Ferenczy* Kálmán. E levélben olvasom, hogy „Etéd községben maradt fenn a régi hangszer a *timbora* (nem tambura). Egész Erdélyben csak itt.“

Midőn megírtam „Etéd község történetét“ abban megemlékeztem a timboráról röviden, de most úgy vélem, mivel ezen hangszer csakugyan máshol, még a közel fekvő községekben sincs használatban, leírjam és *Szilágyi* Béla úr rajzaival bemutassam.

Művelődés történeti szempontból bizonyára nem lesz érdektelen annak megismerése, annál is inkább, mert már kiveszöben, pusztulóban van. Alig hiszem, hogy a községben 8—10 darabnál többet lehetne találni régit és

valódit s pár évtized múlva, ha ugyan meg marad, úgy fogják mutogatni, s kutatni utána, mint *Káldy* a tárogató után. Csinálnak most is, de ez már egészen más, nem a vésett, hanem deszkából összeszegezgetett. Nekem sikerült egy 150 éves példányt megszerezniem, melynek rajzát is bemutatom.

Igaz, tudósaink azt állítják, hogy nyelvünk, mindenünk összelopkodott, nem fogom csodálni, ha majd hallom a timboráról is, hogy azt Etéd büszke székely népe a szerbektől vagy nem tudom kitől vette át.

Édes Istenem, hát hol van Etéd vidékén szerb? Századokkal ezelőtt ki járhatott oly vidéken, a hol tambura vagy ehhez hasonló hangszer van. De meg hasonló alakú hangszert nem is ismerek, ha csak nem ez volt a citarának s esetleg a cimbalomnak is ősapja.

Én megvagyok győződve a felől, hogy ez ősi székely hangszer, mely teljesen elég egy család esetleg vendégeink mulattatására. A mi jó székely primorainknak cigánybandáik voltak, de a szegényebb lófő vagy gyalogos nem juthatott ilyen pazar élvezetekhez, hát szerkesztett egy lelkületéhez illő hangszert, mely megfelelt az ő igényeinek.

Hogyan keletkezett ez Etéden s valjon ismerték-e más vidéken is, s ha igen miért maradt csak épen itt fenn, mind olyan kérdések, melyekre megfelelni teljes lehetetlen. Neve: ez is rejtély, ha csak a hang utánzásához nem folyamodunk mert egyszerre megpendítve a vékony s közvetlen rá a vastag húrokat nevéhez hasonló hangot ad. De mindenek mellett is tény, hogy megvan, századokkal ezelőtt is megvolt, s használják néha ma is.

Hiszen ha *Bertalan* Elek uram elkezdti pengetni saját készítményü timborájának hurjait, még táncra perdül az idegent össze nem járt székely ifjuság s még gyakrabban lehet hallani a felhangzó székely nótát:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Az a mely lány nem szereti dolgozni,
Csak az menjen Bukarestbe szolgálni
Mert ott aztán kisasszony lesz belőle
Hegyes orru magas sarku cipőbe,
Míg ő menyen az árnyékba sétálni
Apja menyen harmadába kapálni.“

Sajnos ma már a harmonikát és a tót mozsikát nyaggatják inkább, így látván azt a Bukarestben, meg Amerikában jártak a szociálista nemzetközi mester legényektől.

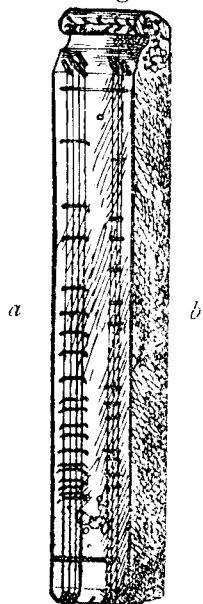
A régi jó szőttes helyett bécsi rongy járja, s fáj az ember szive, ha csak 10—15 évvel gondol is vissza, hogy teszi tönkre a derék székely népet az urhatnámság.

„Ma a lányok bolti karton ruhát viselnek, írja igazán *Perenczy* — már florentin kalapot, cipőt; oda a csizma, a böződi szalma kalap, a házi szőttes hitele. Oláhországból pedig érkeznek haza az elzüllött kisasszonyok, hozza egyik-másik pénzzé téve a becsületét, de a mételyt mindenik és terjed a — bűn.“

Igy vesz el becsület, hazafiság, így vesz el minden a mi eredeti székely s lesz a szőttesből bécsi rongy, a lájbiből bluz s a timborából tótmozsika.

Bár észre térne már e nép!

Én a timborát — mint fentebb is említém — ősi székely hangszernek tartom. Mert minden népnek megvolt a maga lelkiületéhez viszonyított hangszer. Míg Rákóczy kurucái a tárogató hangjai mellett sirták hazafi bánatuk, addig hiszem, hogy Szeőke Ambrus timbora hangjai mellett írta harci dalait, bár a tárogatóval összehasonlítani nem akarom.

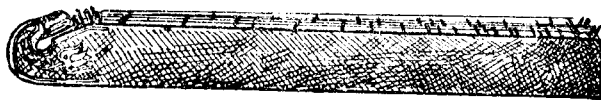
1. ábra.

A timbora egy 50–80 cm. hosszú, 5–10 cm. széles és magas, alól hangfogó szekrénynek kivájt zádog t. i. hárs (mely szent fa a székely előtt) vagy ehhez hasonló könnyű fa. Egyik vége, melyen a húr feszítő szegek vannak, rendszeren tulipán díszítések vannak. (Lásd 1. ábra.) Az első ábra függőleges helyzetben mutatja teljes felhurolással és hangelosztással a) oldal prim, b) oldal pedig a szekond. Rendszeren 4 és 3 húr van kifeszítve, de lehet olyat is látni, melyen több vagy kevesebb. Ezen még Bertalan Fésűs Sámuel uram monogramja is rajta van, őrizvén emlékét, midőn már csontjai is az örök enyészeté. Felső kigömbölyített végén egy teljesen nyílt székely tulipán és levéldisz látható. Hangterjedelme $2\frac{1}{2}$ –3 oktávig változik. Most a húr feszítő szegek vasból vannak, de olyat is láttam, melyen még fából voltak.

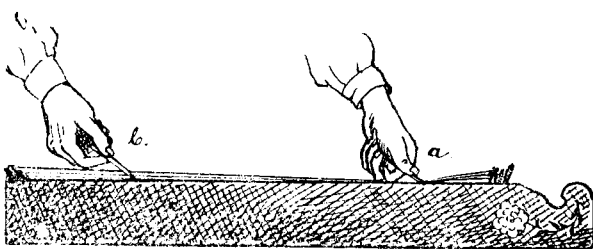
A 2-ik számú ábra oldalról véve mutatja.

A 3-ik ábra a használatát mutatja be. Mindkét kézben egy-egy erre elkészített tollszár van, melyek közül az a) a megfelelő hangot keresi meg, s ezzel egyidejűleg a jobb kéz, vagyis itt b)-vel jelzett az összes húrokat megpendíti. Hangja nem nagyon terjedelmes, s leginkább a közhasználatban levő citerával hasonlítható össze.

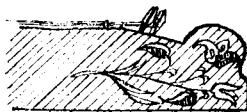
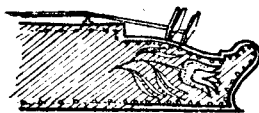
A 4. ábra különböző timbora fej és díszítések.

2. ábra.

3. ábra.

4. ábra.

Némely székely igazán bámulatos ügyességet tanusít kezelésében s még a fiatalabb nemzedék közt is akad, ki igazán jól kezeli a meghegyezett toll szarát. Minden timbora házi készítmény s bizonyára ez is nem kis befolyással volt arra, hogy oly kevésbé ismerik.

A fennebb felvetett kérdések egyikére, hogy miért maradt a timbora használata Etéden fenn, bár lehetetlennek tartom a határozott feleletet, mégis némi útbaigazítást adhat az, hogy Etéd népe utak hiánya miatt, a legújabb időkig nagyon elvult zárva más vilélektől, népe megmaradt eredeti ős székelynek a legközelebbi napokig, s így az ős székely szokások is megmaradtak. Avagy nem ezen elzárkozottságnak köszönhetjük-e az atyhai és különösen a siklódi székely temetési szokásoknak fennmaradását? Másrészt pedig tudós *Kendi* lelkész uram nemcsak az orvosi és más tudományoknak volt nagy tisztelője és művelője, hanem a zenének is. Ő új életre keltette a már feledésbe ment timborát épügy, mint *Káldy* a tárogatót. Még pár évvel ezelőtt meg volt az ő timborája is, most azonban elveszett s alig hiszem, hogy előkerüljen valaha.

Ennyit a timboráról. S ha e kedves lap olvasói előtt nem lesz érdektelen a szerkesztő úr szives engedelmevel, ismertetni fogom képből és írásban az összékely temetési szokásokat, mely még pár évvel ezelőtt Siklódon divott.

Bár visszatérne a székelybe az ősi büszkeség, hogy a szegény elavult nemzetre egy szebb jövő hajnala pirulna, s az ki úr lehetne saját földjén, saját hazájában, ne lenne szolgája, rabja másnak idegen földön s ne hozná haza a mételyt, a bünt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A SZÉKELYÓI VIZESÉS MINT KIRÁNDULÁSI KÖZPONT.

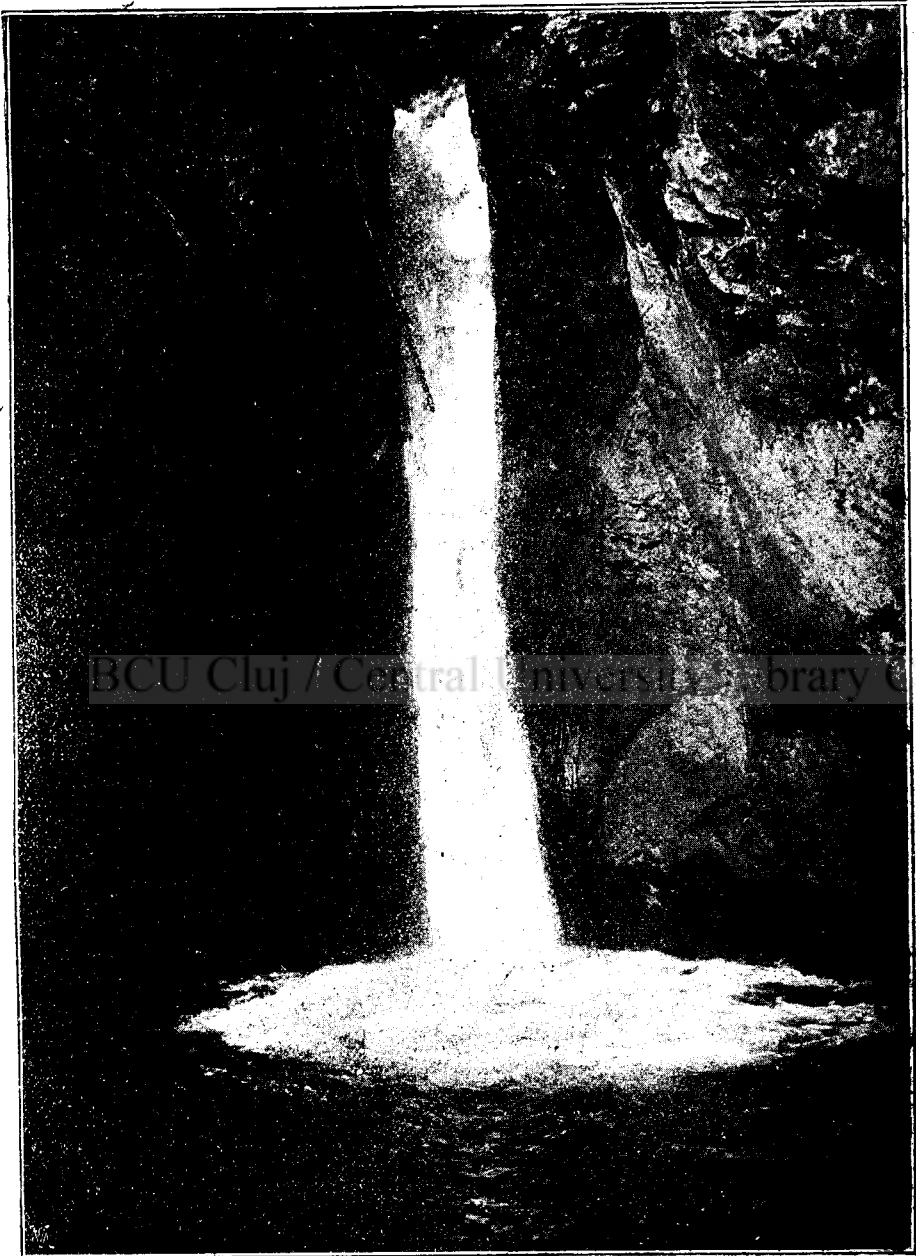

vizesés méltán vívott ki szép nevet s élvez nagy népszerűséget a turista-világban; egyike azoknak, melyekben a vizesések szépségére s imponáló hatására nézve legfontosabb mindkét tényező, — úgy a víz bősége, mint a zuhatag magassága közreműködik, hogy a benyomást megkapóbbá tegye. Ehez járul még kedvező fekvése is: könnyen hozzá férhető, nincs távol a világ járásától, a nagy közlekedési vonaloktól; Bánffy-Hunyadról s vidékéről, Kolozsvárról, sőt még Nagyváradról is egy nap alatt jól megjárható; és így érthető, hogy százan meg százan keresik azt fel évenként.

A kirándulók figyelme azonban eddig kizárólag csak a vizesésre szorítkozott; holott nem is szólva az »Erdély« 1904. 1—2 számának 16-ik lapján ismertetett *Próba-körútról*, mely közvetlenül a vizeséshez csatlakozik, s mely a *Felső Menedékház**)-nak nevezett kis tunelt, a *Sikó-tornyot**) és a *Felső eséseket**) érinti: a vizesésnek közeli s távolibb környéke ezeken

*) Rajzokat l. az Erdély 1901. 6—7 számában.

kivül is még nagyon sok természeti szépséget rejt magában, melyek — ha a vizesést, illetőleg a mellé épített menedékházat vesszük kiindulási pontul, onnan mind nagyon könnyen, célszerűen megjárhatók. Szükséges volna te-

A rékasvölgyi vizesés.

hát e vizesést, vagyis inkább a mellette levő menedékházat egy kirándulási teleppé fejleszteni, úgy, hogy azt a turista szükség esetén több napi tartózkodásra is használva, onnan, mint központból teendő kirándulásokkal a vizesés egész

környékének természeti nevezetességeit megtekinthesse. Hiszen ott van a Tatra egyik legszebb s látogatottabb telepe, Barlangliget: alapításának magvát egy menedék ház képezte, melyet a szepesbélaei barlang mellé építettek, hogy ezt a turisták könnyebben látogathassák.

E fejlesztés vízesésünkre nézve is annál inkább kívánatos volna, mert úgy a menedékház is érvényesülne s hasznosságával, mit a látogatóknak nyújtana, kamatozóvá válnék; míg most, midőn a vízesést csak futó vendégek látogatják, kik még az nap mindig haza is mennek, — a menedékház ugyszólván cél nélkül s a benne fekvő tőke kihasználatlanul áll ottan.

E célból azonban elkérülhetetlen volna mindennek előtt, a sziklaszoroson át a vízeséshez vezető utat lónak is járhatóvá tenni, hogy a menedékházhoz a málhát s esetleg az éjjeli fekvőhelynek való szénát is be lehessen vinni; a szobát pedig nyílt tűzhelyvel ellátni, hogy ott szükség esetén tüzet lehessen főzés vagy melegedés céljából gerjeszteni.

* * *

Ez a menedékház voltaképen nem is a székelyői vízesés menedékháza; mert hiszen annak, ki csak a vízesést akarja meglátni s még az nap haza megy, — e házra nem nagy szüksége van. Hanem annál jobb szolgálatot tesz ez azoknak, kik a Vlegyásza csúcsára nem csak felmenni, de onnan valamit látni, szép kllátást élvezni is akarnak. Mert a ki magas csúcsra dél felé ér fel, az a levegőt többnyire már párákkal telve s a tájat többé-kevésbé homályba burkolva fogja találni és fáradságának gyümölcsét ritkán élvezheti. Reggel kell a magas ormokról széttekinteni, mielőtt még a párák fészáltak s a levegőt megtöltötték volna.

És e menedékháztól reggel négy órakor elindulva, 7—8 órára már a Vlegyásza legmagasabb ormán lehet az ember. Két útja is van: akár a vízesés fölött a Valaszákán fel, akár a katonai térképen hibáson „Cuculeá”-nak nevezett *Paltinyis* (Iharos) hegybordán, — mely utóbbin lóháton lehet az utat megtenni.

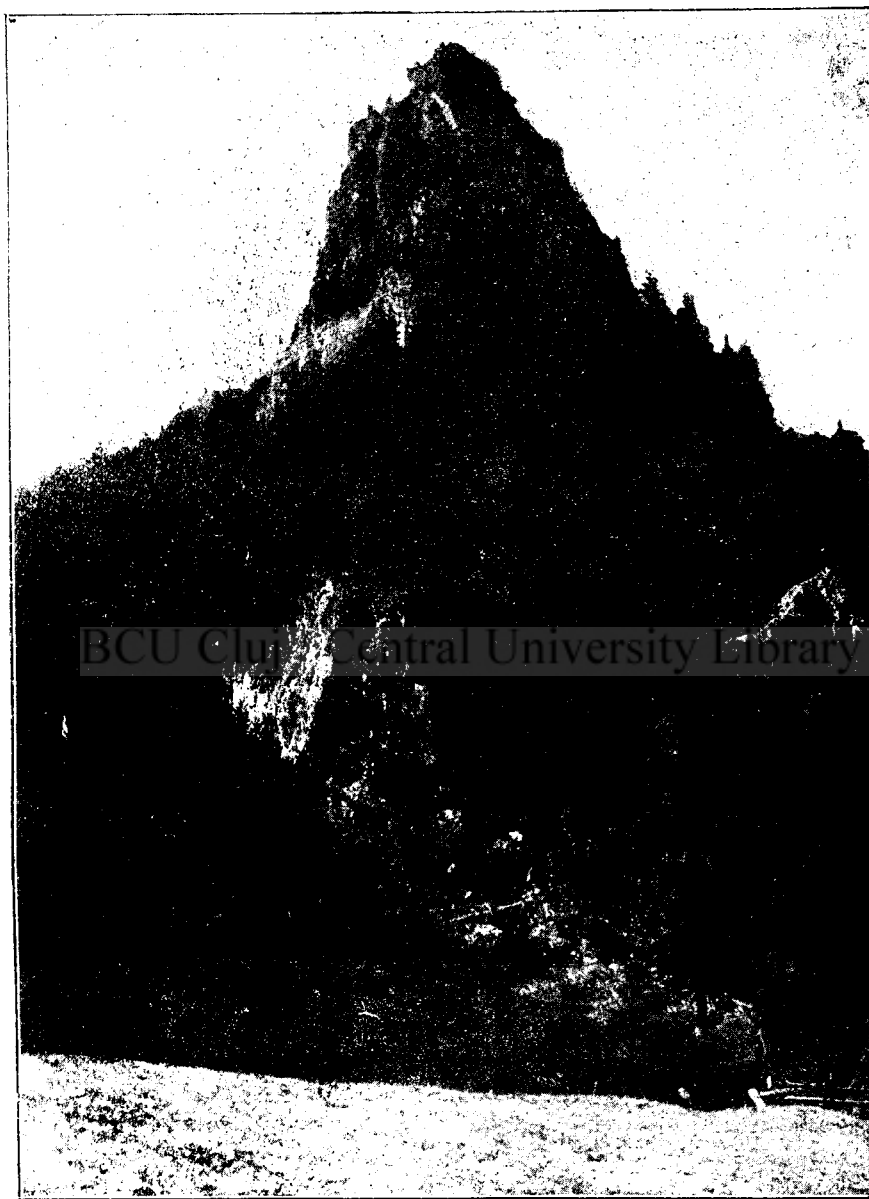
A Vlegyásza csúcsáról válogathat a hegynek vándora: a másik úton visszatérhet a menedékházhoz; vagy — ha siet haza — lemehet a csúcsról egyenesen Viságon át a kissebesi vasúti állomáshoz.

Leszállhat a *Rékas-völgybe*, a patak két fő ágának találkozásán alúl fekvő kedves szép vízeséshez; s innen vagy tovább Kis-Sebesbe, vagy pedig a rékasi gerincen (Dosu recasului) keresztül le a *Pozsárkő* remek sziklagúlájához, és ettől az előbb említett Paltinyis bordán át vissza a menedékházhoz. Természetesen el kellene ez irányokat mind színjelzéssel látni, sőt a Pozsárkőtől a Paltinyisig szükséges volna még egy kis utat is csinálni.

A menedékház közeli környéke is sok érdekes természetjénekét rejt magában. Ott van attól mintegy másfél óránnyira a Váleszáká katavothronja, hol a kevéssel feljebb kitörő patak vize egy dolina vadul összekúszált szikla-üregében mintegy három méternyi félig földalatti eséssel búvik be a hegy gyomrába.

Még közelebb van a Váleszákába ömlő *Paromár* torkolatától nem messze, a *Szercser* gúlahegy oldalában egy érdekes nagyocská cseppkőbar-

lang, melyben most még kényelmetlen ugyan a járás : de kevés költséggel egész jól bejárhatóvá s élvezhetővé lehetne azt tenni. Ide is szükséges volna egy kis ösvényt csinálni.

A Pozsárkő.

Ennek közelében van a *paromári vizesés*, melynek rajza az *Erdély* 1901. évi 8—10 számában volt közölve.

Sőt ha a Fire völgy vízgyűjtőjének legfelső részében fekvő *Vertop* mezőt a Szamosponor völgygel és ezt az *oncsászai csontbarlanggal* egy kis ösvény által összekötnék, eme nevezetes barlangot is meglehetne a mene-

dékháztól egy nap alatt jól járni, s annak meglátogatására a székelyói vízesés legalkalmasabb kiindulási pont lenne.

Napokat eltölthetünk itt a kiránduló, s folyton új meg új természeti ritkaságokban gyönyörködhetünk.

* * *

A menedékház ott áll készen. A józan takarékoság kívánja, hogy az építésébe fektetett tőkét ne hagyjuk kamatoztatlanul heverni; hanem azon igyekezzünk, mikép hasznát ez alkotás minél inkább kiadja; és ez csupán ily fejlesztés útján érhető el. Csak mint a vízesés fentebb ecsetelt környékére teendő kirándulások központja, mint kirándulási telep válhatik ez épület igazán értékessé, sőt megbecsülhetetlenné a természetbarátokra nézve.

A vízesésnek nagyon kedvező a geográfiai fekvése: nincs távol a nagy világtól, a fővasúti vonaltól; meglehetősen ismert s kedvelt kirándulási célpont már eddig is; az említett összekötő ösvények elkészítése s a színjelzés létesítése nem róna nagyobb terhet az egylet pénztárára: mind e körülmények nagyon megkönnyítenék a menedékháznak ily módon kirándulási te-
leppé való fejlesztését

Czárán Gyula.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EGY HARISNYÁS SZÉKELY SZOBRÁSZ.

Irta: **Barabás Endre.**

Messze keleten a bérces Székelyföldön, a Szapolyai-vár romjai tövében, a Küküllő partján van Makfalva, hol a székelyek a híres Vesselényi Miklósnak birtokot ajándékoztak, hogy a megyegyűlésen felszólalhasson, mely területet aztán Vesselényi a rajta létesített híres iskolával együtt visszaajándékozott a székelyeknek; e kis székely község, mely a híres Dósáknak ősi fészke volt, mondja most magáénak azt az egyszerű székely embert, ki istentől nyert művészetével sok gyönyörűséget szerzett és szerez az őt ismerőknek s a kit Fadrusz János szeretettel ölelt kebelére.

Ez az egyszerű, szerény művész székely: Molnár Dani.

Molnár Danibá, bár már 50 esztendő, csendes, zajtalan életet élt át. Ő, ki egy szegény fazekas székelynek volt a gyermeke, sokszor szenvedett már kis korában művészi hajlandóságai miatt Nagy hibája volt neki az, hogy az apja agyagjából nem fazekakat, hanem a mezőn legelő, tülekedő bikákat, teheneket, juhokat, bivalyokat gyúrta a megszólamlásig hűen. Nem is csodálkozhatunk, ha a becsületes fazekas apa, ki mestersége után élt, fia művészi hajlamát a maga módja szerint méltányolta aztán.

Azért Molnár Dani megtanulta a fazekasságot is, sőt később derék fazekas mester lett belőle Makfalván; de csendes óráiban, mikor már a sovány konyhai szükséges fazekakat elkészítette, elzárkozott az ő egyszerű műhelyébe és gyúrta, alakította az ő állatjait -- a saját gyönyörűségére. Pedig az ő

állatai élnek. Itt a bivaly-anya az ő kis bocijával megható látvány, az igazi szeretet tükörképe. A koromfekete bivalybika nyugodt állásában és magasan tartott fejével öntudatos méltóságot árul el. Emitt a hatalmas testalkatú bika mintha csak megszokásból nézne el a tehéncorda felett, hisz ugyis tudja, nem mer beavatkozni senki-semmi. A másik bika neki feszített szügygyel s hatalmas bődülését is véled hallani — támadásra készül, emez pedig ereje tudatában, kész felvenni a harcot. Igen, ez az egyszerű, tudatlan ember állataiba beleviszi az állat karakterét, igazi életet lehel az élettelen agyagba.

Pár év előtt néhány bikáját behozta Marosvásárhelyre, hátha kapna pár krajcárt érte s ekkor néhány jószívű ember figyelmes lett Molnár Danira. Ez idő óta gyakran meg történik, hogy a kicsi Makfalván az egyszerű falusi fazekas ház előtt fényes fogatok állanak meg, s falusiak irigykedve látják, hogy a fényes urak, asszonyságok mily szívesen paroláznak a mindig szerény Molnár Danibával, és az ő életpárjával, Lidi nénivel.

Ezek a csodára járó urak aztán nemcsak megbámulták a Molnár Dani bikáit, hanem azokat meg is vették jó pénzen, minek következtében Danibá arra határozta el magát, hogy felhagy a fazekassággal és ezután művésztének fog élni. Gyermeke nincs, igénye oly kevés, hogy azt a jó Isten így is kirendelheti neki.

Eljutott a híre Molnár Daninak a néhai Fadrusz Jánoshoz is, ki nagynehezen egy bikához jutva, azonnal felismerte a nagy művészt alkotásában s azóta pártfogásába vette.

Fadrusz azóta többször felkereste leveleivel a »kedves Dani bácsit és Lidi nénit« sőt anyagilag is többször támogatta. Így ír Fadrusz egyik levelében: Soha se keseregjen azon, hogy nem nyert utbaigazítást; a jó Isten adott magának tehetséget, a szép és örökkévaló természet pedig megmutatta magának mindennap, hogy miképpen kell azt csinálni, ez a kettő pedig: a jó Isten és a szép természet a legjobb tanítómester. Maga kedves Dani bátyám nagyon meg lehet elégedve a sorsával, mert olyan művész lett magából, a melyet a természet csak csinálhatott, az emberek befolyása nélkül.

Máskor meg így ír: Csak csinálja tovább az állatokat, mert van azok között olyan gyönyörű egy néhány, hogy azt jobban csinálni nem lehet.

Fadrusz és Fadruszné, kiknek több levelét őrzik Makfalván az egyszerű székelyházban, talán nem is tudták, mily boldoggá tették annak lakóit.

Molnár Dani bikái, bivalyai és medvéi, melyekről azonnal látja a szemlélő, hogy azok nemcsak művészi alkotások, hanem a magyar földön élő hasonmásaiknak igazi utánezatai, a tavalyi fürdőidény alatt kerültek forgalomba Petelei István útján, ki régóta ismeri és megfigyeli Molnár Danit. Tavaly történt, hogy a szintén Szovátán nyaraló székely kormánybiztosnak Sándor Jánosnak bemutatta a Molnár Dani állatait, ki kiváló gyakorlati érzékével megtalálta a módját is az értékesítésnek. Most már körülbelül száz darab állat hirdeti itthon és külföldön a Molnár Dani művészetét. Gróf Kuún Géza, ki korábban néhány példányt küldött külföldi ismerőseinek, eddig Londonba és Berlinbe is küldött néhány bivalat újabb kérelemre.

Hogy a Molnár Dani egyszerű székely öltözete mily művészi lelket takar, ime néhány érdekes és igaz vonás Molnár Dani életéből.

Az ő kis szobájában mintáztat egy harcoló bikát, kora reggeltől óta. Felesége hiába várja a frustukkal, hiába az ebéddel. Sokat zsörtölődik az asszony és kétségbe esve látja, hogy az ura hol az asztalhoz megy, hol elszalad tőle, nézi előlről, nézi hátulról az agyag bikát; hol itt igazít rajta, hol ott s majd kirohan a szobából — ki a mezőre.

Mikor hazajön vidám arccal, kétségbeesve látja Danibá, hogy az ő bikája ugy le van sikálva, mint a ház oldala, nincs azon semmi anatomia.

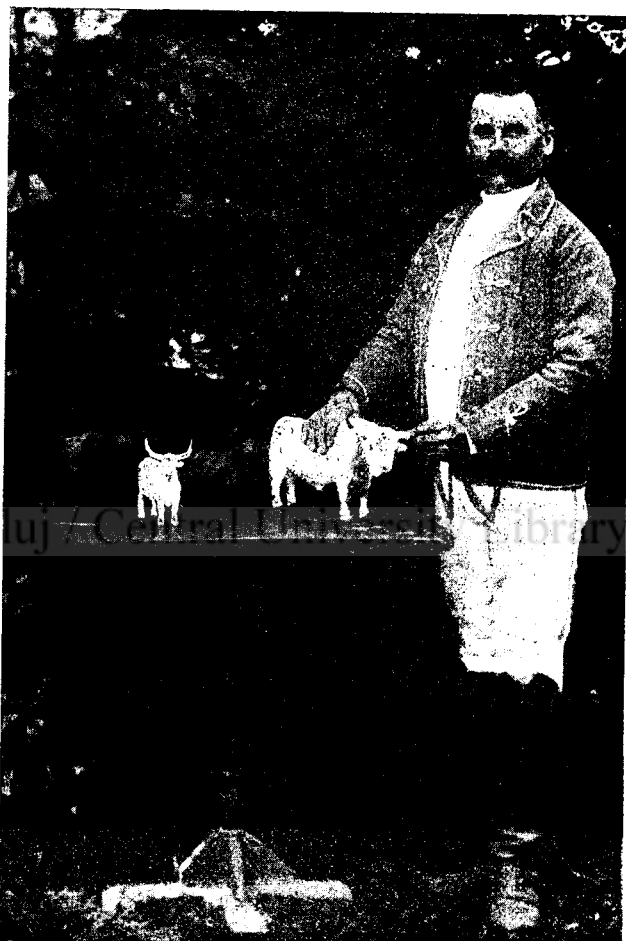
— Hát ezt kicsinálta?

— Hát azt biz én — felel az asszony — mert megsajnálta, hogy nem tudja elegyengetni Kend.

*

A főispán, ki pártfogásába vette Molnár Danit, felrendeli egy napra Szovátára, bizonyos dolgok megbeszélésére. A kitzüött napra Danibá helyett egy levél érkezik, melyben bocsánatért könyörög, hogy nem jöhetett, mert hazafelé tartva, egy gyönyörű bikát látott s azt neki meg kell csinálnia, addig ő nem mehet sehova,

*

Molnár Dani.

Mint mondám, újabban többen keresik fel Molnár Danit. A vendéget szívesen fog adja mindig. A beszéd azonnal az állatokra terelődik s mutat is ő szebbnél-szebbeket, melyek közül ki-ki válogathat. Ha régibb ismerős, bizalmas ur ember jön, annak az ágy és kanapé alól szed ki, melyek sokkal sikerültebbek, mint a szobában kirakottak. Ha kérdik tőle nincsenek-e még ennél is szebbek, addig míg ki nem jelentik, hogy azokat nem akarják megvenni, nem mutat újabbat, de aztán a láda aljából előszed néhány példányt, melyek látásával nem lehet betelni, de a melyeket Molnár Dani semmi vagyonért el nem adna.

*

Kérdezzük Molnár Danit, hogy nem unja-e már csinálni ezeket az átlakat? ő szerény leli: nem, de sokszor munkaközben újabb eszméje támad s akkor alicen feja, hogy bevégezze azt, a melyiken dolgozik, hogy ennél még jobbag várhasson.

Ilyen Molnt csinál, az egyszerű, harisnyás székel szobrász.

KÜLÖNFÉLÉK.

József Ágost kir. herceg családi öröme.

Fenséges védőjéhez az E. K. E.-t a tisztelet és szeretet oly nemes, benső szálaí fűzik, hogy csak természetes dolgok há Mátyás király szülőházában munkálkodó egyesületünk a kir. herceg éppen egyik legnagyobb királyunk nevére keresztelt újszülött fiának születése alkal-mából hódoló üdvözzellett siet szerencsekívánatait Ő fenségé-
hez juttatni. Az egyesület üd-
vözlő sürgönyére *Feilitzsch* báró
elnökünkhez nyomban megér-
kezett a kir. herceg meglehangú
távirati válasza, mely így hang-
zik:

Budapest, jun. 28.

*Meleg üdvözzeltek éppen olyan
viszhangra talált lelkekben!
Fogadják úgy nőm, mint magam
részéről legbensőbb köszönetünk
összinte kifejezését.*

József Ágost fhg.

Népkönyvtárak az E. K. E. utján.

Az E. K. E. felterjesztésére már több község (Gy.-Ditró, Mezőbánd, Sz.-Ke-resztur, Papole, Zágón) kapott népkönyv-tárt. Ezuttal ide iktatjuk a Muzemok és könyvtárak országos tanácsának f. évi június hó 14-ről kelt leiratát, mely így szól:

Tekintetes elnökség!

A tisztelt elnökség 161—1903 számú március hó 6-án kelt átiratában felhivta tanácsunk figyelmét, hogy Somkerék köz-ségét is vegye előjegyzésbe tanácsunk a létesítendő népkönyvtárak elhelyezésénél.

Szerencsém van ezuttal értesíteni, hogy tanácsunk elhatározta, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagymél-tóságának jóváhagyása után még ez év-ben egy 1000 koronás népkönyvtárt fog Somkerék községében elhelyezni, s an-nak kezelését a községi elől-járóságra bizzuk.

A midőn még megjegyezzük, hogy az Erdélyi Kárpát-Egyesület javaslatai népkönyvtáraink elhelyezésénél a jövő-ben is a lehetőség szerint figyelembe vesszük, idezárjuk a nép és vándorkönyv-táraink kezelésére megállapított szabály-zat egy példányát.

Kiváló tisztelettel

W i a s s i e s,

a Muzemok és Könyvtárak
Országos Tanácsának elnöke.

AZ E. K. E. KIRÁNDULÁSAI.

I. A székelői vizesésnél.

A természeti szépségek a legtöbb em-beri lélekre különös vonzó erővel bírnak még akkor is, ha netán azok megköze-lítése nagy testi fáradsalmakkal jár.

A hegyek megmászása egyes vidékek élő földabroszának a feltűntetésével, az ugynevezett szép kilátásokkal kecsegtet-nek, a barlangok a föld mélyébe vezet-nek s annak rejtelmét tárják fel, a szik-laszorosok a vízáttörés művelétével is-mertetnek meg, ámde val mennyi ter-mészeti tünemény közül talán a vizesés az a csodálatos p e r p e t u m m o b i l e, mely mint a természet beszédes mozgó-fényképe a legközvetlenebb benyomást képes gyakorolni a szemlélőre. Ország-részünk egyik legszebb és legregénye-sebb fekvésű zuhataga a Bánffy-Hunyad

környékéhez tartozó székelői vizesés, melynek fölfedezése, hozzáférhetővé tétele és népszerűsítése elvitathatatlanul az E. K. E. érdeme.

Ma már Kolozsvárról egy nap alatt kényelmesen ellátogathatunk a vizeséshez, mely nemcsak szívet-lelket gyönyörködtet, de annyira leköti figyelmünket, hogy látásánál egészen új világban képzeljük magunkat.

Egy a természet ilyen csodás szépségei iránt fogékony turista csapat indult június hó 26-án a hajnali vonattal 3 óra 18 perckor B. Hunyadra, majd ott megreggelizvén 5 1/2 óraker hat kocsin tovább Rekecel községig.

A Kalotaszegen át, majd a Vigyázó hegycsoport elő hegyei aljában elterülő mocs falvak érintésével, az út porát lekötő friss permete üdítő hatását élvezve s itt-ott a fenyegető felhők esőterhes föl vonulásai felett tanakodva hagyta el a 19 tagból álló társaság a kocsikat, hogy a 3 órai kocsizás után még közel 2 órát gyalogoljon zarándoklásának színhelyére, a vizeséshez.

Rekiceltől mintegy óra járásnyira fekszik barátságos lapályon az ugynevezett Sztáncs-tanya, hol az E. K. E. bizalmat gerjesztő utjelző táblája egy felől a két óra tartamu „Próbakörut”, másfelől a fél órás menedékház felé mutat.

Éppen mikor a tanyához értek a társaság előőrsei, hatalmas vihartjósító sötét felhő bontakozott ki a szirtek fölött, úgy, hogy mire a körut barátai észrevették magukat, hanyatt-homlok rohant a turisták zöme a védelmet nyújtó rövidebb úton a nagy vizesés felé.

Folyton patak mentén, himes havasi virágokkal szegélyezett és szőnyegszerű mohával vagy gyeppel fődött út vezet a Sztáncs tanyánál beveződő szekérút folytatásától az E. K. E. tornácos menedékházáig, mely fölött a Sikó-toronny nevű kőszállal és barlangokkal ékített hatalmas sziklabástyák, a Ciklótető, majd vele szemben a sasoktól lakott és körül-

repdesett Sasbérc kopár szirtei vadul égnek merednek.

Vegyük számba a megérkező társaságot.

Jelen vannak: Teleki László gróf atelnök és Kovács Géza titkár vezetésével Virágháty Gyuláné, Kovács Gézáné, a kedves háziasszony, Szabó Mariska, Wergger Mariska, Zdimálné, továbbá Pap Mihály, Wergger István, Páter Béla, Tanács József ellenőr, Halász Imre, Virágháty Gyula, Müller Béla, Merza Gyula főpénztáros, Halász Gábor, Czírják Gyula, Kún Viktor és Zdimál Károly.

Nők nélkül a kirándulás suta, harapnivaló nélkül a kedélyhangulat buta és bor nélkül a zuhatagot üsse meg a guta... Körülbelül ezt a társaság kebeléből kialakuló turista regulát tartotta a rendezőség is szem előtt, midőn mind három irányban elejét verte a keletkezhető bonyodalmaknak. Tehát a természeti szépségek mellett kirándulásaink pótolhatatlan vonzóerői a hölgyek is megjelentek, volt bőven ennivaló is, sőt itókában se volt hiány.

És ime a természet e remek templomában még tanácstalanul se állottunk, mert köztünk volt Tanács József gyógyszerész, kit Teleki gróf indítványára egyhangulag turista tanácsossá kiáltottak ki.

De a természet temploma nem volna tökéletes, ha pap nem volna benne volt is: Pap Mihály ezredes személyében, ki a természet iránti rajongását minden felekezet által egyformán megérthető szertartás szerint így szokta gavallérosan kifejezni: „Hódolat az örök nőességeknek.”

A menedékháztól balra egy a természet szeszélyéből alkotott vadregényes kis fülkében, elrejtve az érkező szemek elől, omlik le a csaknem függélyes sziklafalra a vizesés.

Turista tanácsosunk önzetlen tanácsára néhányan összebeszéltek, hogy a vizesénél először megjelenők megtré-

fálására adják ki a szokásos elrémítő jelszót, hogy a vizesés a szárazság miatt eltűnt; már-már csüggedés szállt a kétkedő lelkekre, de egyuttal a kihevült arcok kellőleg lecsillapulhattak, midőn harsány öröm-kiáltások jelezték, hogy a jól sikerült tréfa végre is nem akadályozhatta meg a gyönyörű látványosság fölfedezését. Nyomban kezdetét vette a villásreggeli, mely észrevétlenül ebéddé bővült. Közben-közben pedig, hol a vizeséssel átellenben fekvő hidra, hol a padokon, sőt még a vizesésfölötti karzatokon is meg-meg jelent egy-egy csoport gyönyörködni az örök szépbén.

Egyszer csak cigányzene szólalt meg, melynek indulójára a felső vizesésekhez kigyózó meredek úton haladt föl a turista csoport a közeli sziklák megmászására.

A kemény vállalattal derekasan megküzdve és felséges tájképeket élvezve, olyan vidám mulatozás kerekedett, hogy a b.-hunyadi cigányok is nagy hévvel igyekeztek kitenni magukért.

LOBOGOTT A SZABAD TÜZ, fanyárson pörköldött a zamatos bus, előkerültek a tarisznyák rejtelmek és mindenkinek volt mivel társainak kedveskedni.

Igen gyakorlati rendszert követett Pátcser Béla tagtársunk, ki a milyen mértékben kínált a pompás monostori sajtból, olyan arányban helyezte táskájába az úton gyűjtött szebbnél-szebb havasi nővényeket.

Már most merje valaki kétségbe vonni, hogy a turistaság a tudománnyal összeférhetetlen volna.

Sőt, hogy a Székelyó patak még az Adriával is összeférhető, tanusítja az a körülmény, hogy az E. K. E. székelyói menedékházára ünnepélyesen fölszegeztük a tüzellen védő kék táblácskát.

A pillanatnyi fölvételek gépei hol itt, hol ott csattantak, de a bájos hölgyekből alakult élősokron kívül és a havasi bokréták mellett egyik kiránduló tagtárs jóvoltából még kertí szegfűkben se volt hiány. A kosárba font hordónagyságú borosüveg tartalma már a delelő ponton állott, midőn a turista lakoma folyamán Kovács Géza titkár, a kirándulás gondos rendezője megemlékezett a menedékház és útkészítés előharcosairól u. m. H a n g a y, M a n n s b e r g b á r ó, C z á r á n é s S i k ó buzgó E. K. E. tagokról s a soraik közül kidült Radnóti néhai főtitkarról; majd Versényi Gy. dr.-nak az út fölavatására irt s a zuhatagot dicsőítő versét olvasta fel. Lelkes éljenzés és koccintás zaja vegyült a tust húzó cigányok akkordjaiba, melyek egy

furfangos fordulattal remek Göre Gábor-féle magyar nótákba csaptak át, melyekhez hasonló székelyókat kívánunk.

Ezután a társaság egy tagja a szabadban szabad előadást tartott, hogy prózában irt humoros szójátékait idézzük „a székelyói vizesés környékének lomb, gomb, comb és domborzati viszonyairól tekintettel a kalotaszegi népviselet keletkezésére,” bebizonyítván, hogy Reki-cel magyarul ré g i c é l, mert minden E. K. E. tag régi célja kell, hogy legyen hogy a székelyói vizesést megismerje.

Az új nyomokra tévedt szakelőadásból álljon itt egy részlet: Puskalövésnyire esnek egymástól a reki-celi házak, annak emlékére, hogy a tatárok a közbeneső telkeket elpusztították, de végre is a magyar éghajlat és a magyar feleség megszelídítette őket s előbb Kalotába, majd kalodába kerültek s mint sok politikus, ők is szegre akasztották elveiket.

Innen keletkezett és maradt fenn a Kalotaszeg elnevezés, nemkülönbön a néphiedelem, hogy e vidék délceg lakossága tatárszarmazású.

A szájhagyomány szerint, ugymond az előadó, az ellenség elől menekülő nők, hogy ruhájukban meg ne botoljanak, elől fölhajtották a színes aljbélésű fersinget és ebből keletkezett volna a kalotaszegi népviselet.

Általános derűlttség követte e még nem hallott történeti és néprajzi elméletet, mire előadó záradékol üdvözölve a hölgyeket és az egész turista társaságot, tréfásan megénekelte az otthon maradt és jelenlévő turista társakat.

Már tetőpontra hágott a jó kedv, midőn a reki-celi dalnok végső rigmusára, hogy

►Mert lön minden vége jó:
Isten veled Székelyó!“

megszólalt a prózai turista vezény szó: Csomagolni! Bucsupoharakba szorult úgy a pompás siller, mint a fehér bor s háttérben a reki-celi podgyászthordó oláhok s a Sztáncs-major tőzgyökeres alakjainak nagyja-aprajával, még egyszer fölvonult az egész társaság testületileg a zuhatag hidjához. Bucsuéppen ott elénekelték zenekiséret mellett a Himnuszt és d. u. 2 órakor visszatértek a fogatokhoz.

A zöldágakkal fölékesített kocsik az út mentén mindenütt vasárnapi díszben csoportosuló falusi nép sorfalai között rabogtak tovább.

Este 7 óra tájt bevonultak B.-Hunyadra, honnan alig félórai pihenő után az esti személyvonat Kolozsvárra röpitette az egész vidám társaságot. A ki egy a szét-tört vizesöppök porától telített s a feny-

vesek illatos levegőjétől üdévé vált költői és festői szép zugra vágyik, megtalálja azt a Székelyői vizesésnél.

II. A révi új cseppkőbarlangnál.

Péter és Pál napján rendezte az Erdélyi Kárpát-Egyesület negyedik kirándulását. Ez alkalommal a révi vizesést és a révi szorosban a múlt évben készült turista útat ugyancsak a múlt évben fölfedezett nagyarányú cseppkőbarlangot és több kisebb rég ismert barlangokat kerestek fel.

A husz tagból álló társaság — köztük több nő, reggel 7 óra 13 p. kor az 505 sz. személyvonattal indult el Pap Mihály ezredes rózsáival feldiszipve és 10 órakerkezték Vársonkolyos őrházhoz, hol a máv. igazgatóságának engedélyével le szállottak és azonnal megkezdették a turistaút bejárását. Vársonkolyos havas-alji községből a Vlezuchegy megmászásához fogtak és lépten-nyomon gyönyörködtek az elragadó panarámban, amely a kitágult Körösvölgy nyujt. És abban, hogy miképen törí át a vasút és a Körös a sziklaóriásokat. Az említett hegy tetején kezdődik az E. K. E. páratlan ügyességgel készült turistaútja, mely mindenütt a legszebb kilátó-pontokra vezet és szelid lejtéssel halad a vizesés fölötti térre. A vizesésnél a révi közjegyző, ref. pap, román pap, az igaztanító és nagyszámú intelligens társaság cigányzenekar fogadták az Ekét.

Kedves meglepetést okozott az, hogy a fogadó társaságban volt Rudnyánszky László pestmegyei főszolgabíró és fia is, aki az Eke kezdeményezése révén háromhetet Erdélyben turistáskodott és turistáskodását a révi kirándulással kapcsolatosan kezdette meg.

A jókedvű társaságnak fogalma sem volt arról, hogy a nagyarányú barlangtól alig egy pár lépésre van és inkább a hatalmas üstben párolgó pompás gulyás szemléletében merült el nem győzte várni a turista-lakomát, mely nemsokára hevenyészett asztaloknál kezdetét is vette. A lakomán számos felköszöntő hangzott el. Tanács József a révi előljárókat és Handel Károlyt, a barlang felfedezőjét éltette. Veress István ref. lelkész pedig az Erdélyi-Kárpát-Egyesületre és annak itt levő tagjaira emelte poharát. Merza Gyula Eke-főpénztáros pedig az egyház jelenlevő két képviselőjére és Rudnyánszky pestmegyei főszolgabíróra mondott toasztot, amelyre a főszolgabíró nyomban válaszolt és a nőkre emelte poharát. Ezután Hollóssy Gyula révi körjegyző

Zichy Ödön grófit éltette, akinek területén keresztül fut az E. K. E. turistaútja és aki megengedte a területén való kutatást és munkálatokat.

A lakoma befejezése után mindenki lámpát, fáklyát, gyertyát vett a kezébe s azonnal kezdetét vette az új cseppkőbarlang bejárása.

A barlang megtekintésére a társaságot maga a felfedező: Handel Károly vezette. A barlang hozzáférhető részeinek bejárása egy órát vett igénybe és mondhatni, hogy a legnagyobb elragadtatással szemlélte a társaság a gyönyörű cseppkőalakzatokat és a még ismeretlen rémes nagy üregeket. A barlang további feltárására a munkálatok jelenleg is folynak és lehet remélni, hogy az év folyamán be is fejeződnek. Az eddig látottakból mind jobban bebizonyul az, hogy nemsokára 5—6 kilométer hosszúságú barlang lesz átadva a turista-forgalomnak.

A barlang megtekintése után tovább folyt még rövid ideig a mulatozás: azonban Kovács Géza titkár egy rövid beszédben figyelmeztette a társaságot, hogy még sok látnivaló van s Pap Mihály ezredest a fáradhatatlan és gavallér turistát éltette — tovább indulásra hívta fel a turistákat.

Ezután megtekintették a „Kecskebarlang“-ot, a „Devence“-barlangot és átmentek a Ménmaróth-sziklapár („Két püspök“) kezei alatt és leereszkedtek a révi őrházhoz, a honnan az 506-os személyvonattal este fél 9 órakerkezték a legvidámabb hangulatban érkeztek be Kolozsvárra.

A kiránduláson részt vett a következő társaság, u. m.

László Albertné, Virágháty Gyuláné, Tanács Margit, Szabó Margit, Pap Mihály ezredes, Rudnyánszky László pestmegyei főszolgabíró és fia, Tanács József, László Albert, Aszlán László, Virágháty Gyula, Puskás Béla, Szele Márton, Nemes Győző, Kömöcsi György, Gasparik Zoltán, Kankovszky Vilmos, Zdimál Károly, László Bandi, Róbert Emil, Merza Gyula főpénztáros és Kovács Géza titkár, továbbá mintegy még ennyien Rév község lelkészei, előljárósa és értelmisége köréből.

Befejezésül nem mulaszthatjuk el, hogy dicsérettel ne adózzunk a két Margitnak, kik miként a Székelyői vizesésnél a két Mariska fáradhatatlan fürge lábakkal mindenütt előljárva, fiataláguknak a természet szépségeiért rajongó s az egész társaságra

kiaradó aranyos kedélyével a turista próbát hegymeredélyeken és barlangrejtelmekben egyaránt bátor lélekkel kiállották.

KÖNYVES HÁZ.

A Magyarországi Kárpát-Egyesület évkönyve.

Károly Mihály és Lövy Mór szerkesztésében most jelent meg Iglón székelő legrégebb hazai testvéregyesületünk f. évi kiadványa, melynek képmelkéletei a napfelkeltét a Ferenc József-esücsön és a Papius-patak vizesést ábrázolják, sikerült hivatásban. A szepesi bányavidék természeti viszonyairól és bányászatáról Hajnóci R. József dr. értekezik; Jégen és sziklán cím alatt lovag English K. dr. a Magas-Tátrából közöl szakszerű dolgokat: Weber S. a divatból kiment, de turisztaszempontból érdekes Durlberg, lengyelül Twarozna, magyarul talán Turóhegy (dr. Ottó magyarázata szerint) 1800 m.-t. meghaladó csúcsot méltatja. — Régi Tátra túrok Beck S.-tól; Barezsa J. pedig Az erdélyi Kárpátokban című cikkelyében a Negoj, a Királykő és a Bucees megmászását írja le. — Utjelzés közben tapasztalt észleteiről Károly M. számol be. — Az évkönyvet egyesületi ügyek és apró közlések fejezik be, melyek során az E. K. E.-ről is figyelemre méltó rokonszenves ismertetésben emlékezik meg. — Végül egy pár tátrai kép zárja be a 160 oldalra terjedő és Iglón nyomtatott könyv gazdag tartalmát, melynek vezető cikkelye arekpeben és szövegben az egyesület legújabbban kitüntetett elnökének Münnich Aurél dr.-nak az érdemeit méltatja. — Az évkönyvet a tagok tagsági díj fejében ingyen kapják. —

A Mecsek-Egyesület évkönyve.

A Mecsek-egyesület f. évi közgyűlése alkalmából képekkel illusztrált csinos kis zsebkiadású évkönyv jelent meg. 110 oldalnyi terjedelemmel. A titkári jelentés felöleli az egyesületnek, főként az útjelzések, a Kantavári forrásnál emelt menedékház, továbbá a pécskörnyéki Tetye néven ismert kedvelt kiránduló hely rendezése körül kifejtett tevékenységet.

Többek közt Kiss József titkár fölvételében az egylet új menedékházának a képe is a füzetben meg van örökítve. A Pécs székeli testvéregyesület méltán számíthat működésénél fogva arra

a rokonszenvre, a melyet a hazai turistaság terén eddig is kiérdemelt.

Etéd község története.

Érdekes könyvet irt taresafalvi Pálffy Aladár szülőfalujának múltjáról, néprajzi és kulturális viszonyairól, mely annyiban unikum, hogy talán nincs is székely kis község a „tímora“ ősi székely hangszeréről ismeretes Etéd-en kívül, melynek megírva volna a története.

„Mi székelyek, ugymond Pálffy, kiknek lelkületét a természet szépségei, a csörgedező patakocskák, a pacsirta dala s az égbé nyuló hegyek oly fogékonyvá tettek a szépre, a hol biztos kézzel nem nyulhatunk bele a való történetbe, ott oly arany fonállal szőtt mesékkel töltjük ki a hégagot, hogy aki nem tudja, nem ismeri a székely nép gondolkozási módját, készpénz gyanánt is elfogadni hajlandó.“

Igy származtatja a néphagyomány Jenő vezér és négy fia birtoka közt Etéd-et is ebből a mondásból: e t'ed (ez a tied), a melylyel az apa első születt fiának földet jelölt ki.

A többi szomszédos községek hunszékely nevei Enlaka (Jenő laka), Kismód (Kismód), Szolokma (szólok ma), Atyha (adj ha t. i. akarsz) hasonlóképpen ma is léteznek.

Siklódon és Atyhában még nem régebben is, csaknem ősi alakjukban fennmaradtak az ősi hun temetkezési népszokások. Ugyanis a halott valamelyik közeli rokona vagy tekintélyesebb falubeli, oldalára szabályt kötve és üstökét kibontva, lóháton ment ilyenkor a koporsó előtt, kezében a lefordított kopjával, melyet a sirba lövés után a behantolt sirra helyeztek, fiataloknál fehér öregeknél fekete zászlócskát tűzve reá s ha elrongyolódott, újjal kicserélték.

A siklódiaknál már csak a kopjatűzés maradt fenn; Etéd-en pedig még ezeltől pár évvel is (1899. 1901.) a sirbalövést megtartották.

Régi, föl kutatott okmányok törvénytszabó és vallás erkölcsi rendeletei, családtörténetei és népfelkelő eseményei keretében egész korrajzszerű háttérrel domkorodik ki Etéd község monográfiája, mely a földrajzi és természetrajzi leírás kivételével e kis község egész belső életét elénk tárja azoknak az érdemes székely nemesi családoknak a szereplésével, melyek többek közt a községből toborzott 48-iki nemzetőr század vezérletében és önfeláldozó vitéz haditeiben is magukat kitüntették.

A 43 oldalra terjedő érdekes olvasmányt az Etédi ifjúsági egyesület nyomtatta ki, mely iránynt mutat annak megállítására, hogy a sok székely emlék és szájhagyomány el ne kallodjék. — A csinos kiállítású könyv ára 1 korona.

EGYESÜLETI ÉLET.

Az E. K. E. választmányi ülése.

F. évi július hó 10-én (vasárnap) tartotta az E. K. E. központi választmányja érdekes tárgysorozattal rendes havi ülését. Jelen voltak: Feilitsch Arthur báró elnök, Apáthy István, Ruzitska Béla, Szádeczky Lajos dr. alelnök egyetemi tanárok, Jákey Dániel dr. törv. bíró, Kelemen Lajos jegyző, Magyar Endre igazgató, Melitskó Frigyes máv. felügyelő, Nemes Győző máv. hivatalnok, Vikár Béla író Budapestről, Tanács József ellenőr, Merza Gyula főpénztáros és Kovács Géza titkár. Elnökölt Feilitsch Artur báró, előadott Kovács Géza titkár, jegyzett Kelemen Lajos. Az utolsó választmányi ülés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után elnök jelentette, hogy József Ágost kir. herceget egyesületi védőt fiú gyermeke születése alkalmával táviratilag üdvözölték. Meleghangú távirattal válaszolt a fenséges védő és megköszönte a megemlékezést, továbbá hogy az „Erdély“ jubiláris száma részére megküldötte arcképét. A nagybányai muzeum-egyesületet a városi muzeum megnyitásakor tartott közgyűlése alkalmából szintén táviratilag üdvözölték.

Ezután felolvasta az elnök Berzeviczy vallás- és közoktatásügyi miniszternek az „Erdély“ szerkesztőjéhez intézett meleg hangú levelét. Az elnöki jelentéseket örömmel vette tudomásul a választmány. Ezután Kovács Géza titkár részletes jelentést tett az egyesület egy havi életéről és a központi iroda működéséről.

Több felvilágosítást adtak az erdélyi fürdőkről a kérdezősködőknek. Kinyomatok és szétküldték a brassói osztály nyári kirándulásainak általános tervezetét, a Szent-Anna tóhoz az útjelzéseket elkészítette a fürdőigazgatóság, a bihari hegy-ségben létesített turista-alkotások további jókarbantartására vonatkozólag terjedelmes emlékiratot intéztek a váradi püspökhöz, mint telektulajdonosokhoz. A túri

hasadéktól a tordai-hasadékgig az útjelzést Melitskó és Nemes tagtársak elkészítették. A brassói osztály sikerült kirándulást rendezett a Nagy-kő-havasra. A kisbékásii szorosban levő facsatorna fenntartására vonatkozólag Urmánczi János toplicai birtokostól véleményes javaslatot kértek.

Az elmúlt hónapban 5 iskolai kirándulást vezettek és szállásoltak el, közöttük a nagyszabeni szász tanítóképző int. növendékeit, mely körülmény bizonyítéka az E. K. E. áldásos és a népfajokat összehozó törekvésének és céljának. Jelentést tett a titkár továbbá arról, hogy az osztrák turista Klub kirándulásainak tervezetét kidolgozta, azonban az osztrák kollegák csak augusztus hó végén jönnek Erdélybe. Rendeztek egy hó alatt két fél napos és két egész napos kirándulást. A kirándulások a legszebben sikerültek. Kibocsátották a Rézbányai kirándulás meghívóit. Örömmel vette a választmány tudomásul a titkár jelentését és köszönetet szavazott Czárán Gyulának, Melitskó Frigyesnek és Nemes Győzőnek a turista útjelzések készítéseért, továbbá az unitárius s. ev. ref. gimnázium igazgatóinak a diák-turisták elszállásolásáért.

Merza Gyula főpénztáros jelentése következett ezután, mely szerint július hóra 299 K. 68 fillér maradványt hoztak át. A brassói osztály költségvetését pártolól fogják a közgyűlés elé terjeszteni, addig pedig, hogy a munkálatok meg ne álljanak, előleg utalványozását mondták ki. Titkár jelentését, hogy menedékházterveket küldöttek Csikkarefalva községnek, mely község a Szent-Anna tóhoz menedékházat óhajt építeni, jóváhagyólag tudomásul vették. Elfogadták a muzeumok orsz. tanácsának a könyvtári duplumokra vonatkozó javaslatát. Ezután titkár jelentést tett ama romániai illetőségű székely fiúk sorsáról, kiket az egyesület Hódmezővásárhelyen és Kecskeméten neveltet, hogy a magyarságnak misszionáriusai legyenek. A gyermekek jól tanulnak és a nyári szünidőre szülőikhez hazautaztak. Örömdetes tudomásul szolgál.

Elfogadván Szádeczky Lajos dr.-nak a „Világszép Erdély“ diszmunkára, egy iparművészeti kiállításra és Magyar Endrének a háziiparra vonatkozó praktikus javaslatait, új tagok felvétele következt és több apróbb ügy elintézése után az ülés az elnök életésével véget ért.

Szerkesztő: **Merza Gyula.**

Nyomatott Gombos Ferencznel Kolozsvárt.